

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิด

ในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของขบวนการนิสิตนักศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษา ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ โดยพิจารณาการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทยนั้นได้รับผลสำเร็จ หรือมีอุปสรรคขัดขวางเพียงใดในการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งในบทนี้จะเป็นการพิจารณาถึงบทบาททางการเมืองของปัญญาชน (intellectual) โดยเฉพาะจะเน้นที่ปัญญาชนที่เป็นนิสิตนักศึกษา (student) การรวมตัวกันของนักศึกษาในบางขณะเพื่อประสิทธิภาพในการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือที่เรียกกันว่า ขบวนการนักศึกษา (student movement) และการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง (political participation) อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในระบบการเมือง โดยจะขอล่าวถึงแนวความคิดที่นำมาศึกษาดังต่อไปนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับนักศึกษาในฐานะที่เป็นปัญญาชน

1. ความหมายและความสำคัญของปัญญาชนในการพัฒนาการเมือง

ในประเทศที่กำลังพัฒนามักจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่นำไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernization) ภายใต้การนำของบรรดาปัญญาชนแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัญญาชนมักจะเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นในขณะที่สังคมมีการเคลื่อนไหว (dynamic) ปัญญาชนซึ่งเป็นผู้ที่สนใจต่อการเปลี่ยนแปลง เข้าใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม ต่างก็จะเป็นผู้ชี้ทาง หรือเป็นผู้นำผลักดันการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามแนว

ความคิดที่คนเห็นว่าเหมาะสม¹ ตัวอย่าง เช่น คาร์ล มาร์กซ์ เลนิน สตาลิน แห่งรัสเซีย
 เมาเซดุง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน มหาตมะ คานธี แห่งอินเดีย โสจิมีนั แห่ง
 เวียดนามเหนือ และอองซาน แห่งพม่า เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญญาชนที่มี
 ส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศของตนแทบทั้งสิ้น

ที.อาร์. ฟายเวล (T.R. Fyvel) ได้ให้คำจำกัดความของ "ปัญญาชน" ใน
 สองลักษณะ คือ ในความหมายแบบแคบว่าหมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสนใจในแนวความคิดทั่วไป
 และต้องการให้แนวความคิดของตนได้รับความสนใจและมีอิทธิพลมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
 ในความหมายที่กว้าง ปัญญาชน หมายถึง นักวิชาชีพ (professional) ในระดับสูง
 (top admisinstrators) นักเขียน นักพูด และนักสื่อสารมวลชน เป็นต้น ซึ่งเป็นความ
 หมายถึงในลักษณะผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค (technical intelligensia) หรือเน้นการ
 ปฏิบัติมากกว่า อันตรงกันข้ามกับลักษณะแรกที่เน้นถึงการสร้างสรรค์ทางความคิดเท่านั้น ไม่
 จำเป็นต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง²

เอ็ดเวิร์ด ชีลส์ (Edward Shils) ได้ให้ความหมายของปัญญาชนในลักษณะที่
 แคบว่า ปัญญาชนนั้นได้แก่ บุคคลทุกคนที่ได้รับการศึกษาแบบก้าวหน้าทันสมัย หรือได้รับการ
 ศึกษาขั้นสูงในแบบสมัยใหม่ (all persons with an advaneed modern
 education) ในความหมายนี้จึงไม่รวมถึงพวกปัญญาชนแบบเก่าที่ได้รับการศึกษาขั้นสูงใน
 แบบเก่าในลักษณะสังคมดั้งเดิม เนื่องจากเขามองว่าคนที่ได้รับการศึกษาขั้นสูงในแบบทันสมัย
 นั้นย่อมทำให้เป็นผู้มีโอกาสได้รับรู้สิ่งใหม่ในสังคมนั้นยังไม่เคยพบเห็น หรือคิดมาก่อน
 และทำให้บุคคลนั้นคิดหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ นอกเหนือไปจากที่คนในสังคมนั้นอยู่คิด
 นอกจากนี้กลุ่มผู้ได้รับการศึกษาขั้นสูงแบบสมัยใหม่นี้ก็ยังพยายามที่จะผลักดันหรือเปลี่ยนแปลง

¹ เอกกมล สายจันทร์, "บทบาทปัญญาชนไทยต่อการพัฒนาการเมือง," ใน การ
 พัฒนาการเมืองไทย, ลิขิต ชีระเวคิน (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519),
 หน้า 232.

² T.R. Fyvel, Intellectual Todays (London : Cox and Wyman
 Ltd., 1968), pp. 15-16.

สังคมให้เป็นไปตามความคิดของคน เพื่อจะทำให้ทันสมัย (modernization) ทั้งในระบบ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาแบบสมัยใหม่ในสาขาใด ๆ ก็ อยู่ในความหมายของปัญญาชนนี้ เพราะต่างก็มีส่วนเสริมสร้างต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดี ขึ้นของสังคม¹

ในสายตาของนักวิชาการไทย กมล สมวิเชียร ได้ให้คำนิยามของปัญญาชนไว้ว่า ปัญญาชนคือ นักคิดผู้มีปัญญา มีกิจกรรมทางปัญญาที่สังคมเห็นได้และเป็นผู้ใช้ปัญญา และ วิจารณ์อย่างอิสระ ในการเป็นนักคิดของปัญญาชนนั้น ปัญญาชนจะไม่คิดในเรื่องที่เป็น เทคนิค หรือรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งเป็นหน้าที่ของช่างหรือผู้เชี่ยวชาญ แต่จะคิด เขียน หรือพูดในเรื่องกว้าง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคมโดยทั่วไป หมายความว่า ปัญญาชนอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์ หรือแพทยศาสตร์ ก็ได้ แต่จะต้องพูดหรือเขียนในเรื่องที่เป็นเทคนิคปลีกย่อยของตน จะต้องสามารถเอาสิ่งที่อยู่ใน ความเชี่ยวชาญนั้นมาตีแผ่โยงให้เห็นเป็นปัญหาของส่วนรวมด้วย ส่วนในเรื่องความเป็น อิสระของปัญญาชนนั้นหมายความว่า ไม่ได้คิดหรือเขียนโดยถูกใครบังคับให้คิดหรือเขียน ปัญญาชนอาจคิดหรือเขียน หรือพูดในบรรยากาศการเมืองที่บีบคั้น แต่ปัญญาชนที่แท้จริงจะ ต้องไม่ทำกิจกรรมของตนให้ตรงกับนโยบายของผู้มีอำนาจ นอกเสียแต่ว่าปัญญาชนผู้นั้นจะ เห็นดีเห็นงามไปกับนโยบายของรัฐบาลนั้น ๆ โดยความบริสุทธิ์ใจ²

¹Edward Shils, "The Intellectuals in the Political Development of the New Status," in Political Development and Social Change, ed. Jason L. Finkle and Richard W. Gable (New York: John Wiley and Sons, Inc., 1971), pp.251-252.

²กมล สมวิเชียร, "ลักษณะและปัญหาของเยาวชนไทย," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2511), หน้า 38-57; และ "ชนชั้นนำกับประชาธิปไตย," ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 68-69.

จากการสัมมนาทางวิชาการในหัวข้อ "ปัญหาชนกับการพัฒนาประเทศ" ได้ให้คานิยามปัญหาชนว่า จะต้องมึลักษณะดังนี้¹

1. จะต้องเป็นนักคิดที่มีปัญามองปัญหาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งทุกแง่ทุกมุม มิใช่มองปัญหาอย่างผิวเผิน เช่นคนทั่วไป
2. จะต้องสนใจในปัญหาทางสังคม โดยจะหาหน้าที่ 3 อย่าง คือ นำปัญหามาให้สังคมดู พยายามตอบปัญหาเหล่านั้น และเป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าเป็นปัญหาทางเทคนิค ไม่ถือว่าเป็นปัญหาชน แต่ถือว่าเป็นนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ
3. ปัญหาชนจะต้องมีผลงานประจักษ์ อาจเป็นผลงานทางการเขียนการพูดก็ได้

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มีความเห็นว่า ปัญหาชนควรประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการคือ²

1. ปัญหาชนจะต้องมีความสนใจในการปรับปรุงสังคมแต่จะมีบทบาทแค่น้อยมขึ้นอยู่กับสังคมนั้น ๆ
2. ปัญหาชนจะต้องรู้จักพิจารณาปัญหาหลัก และวิเคราะห์ให้ตลอดว่ามันเกี่ยวข้องกับปัญหาอะไร ไม่ใช่สนใจแต่รายละเอียดปลีกย่อย
3. ต้องสนใจในทางคุณธรรมความดีและศิลปวิทยาการ

กล่าวโดยสรุป ปัญหาชนก็คือบุคคลทั่วไป มิได้เจาะจงหรือผูกพันว่าจะต้องเป็นผู้ศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ปัญหานั้นอาจจะ เป็นใครก็ได้ที่สนใจต่อปัญหาของสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคม และมองปัญหาของสังคมอย่างลึกซึ้ง โดยให้สภาวะแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการจำกัดความคิดของเขาน้อยที่สุดเท่าที่จะ

¹ สัมมนาทางวิชาการ, "ปัญหาชนกับการพัฒนาประเทศ," ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2514), หน้า 93-116.

² สุลักษณ์ ศิวรักษ์, "บทบาทของปัญหาชน," ใน วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2510), หน้า 108-116.

เป็นได้ กล่าวคือ เขาจะต้องคิดอย่างอิสระเสรีให้มากที่สุด และในขณะที่เรากำลังพัฒนาจะต้องชี้ทางออกหรือวิธีการแก้ปัญหาให้กับสังคม

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของปัญญาชนในทางการเมืองของประเทศด้อยพัฒนาว่ามี 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ¹

1. ในขั้นแรกแบ่งปัญญาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นพวกรัฐธรรมนูญเสรีนิยม (constitutional liberalism) กล่าวคือ ในประเทศด้อยพัฒนาได้ส่งคนไปศึกษาในต่างประเทศที่มีการปกครองในแบบรัฐธรรมนูญเสรีนิยม มีรัฐธรรมนูญเป็นตัวหมั้น การกำหนดการปกครอง มีการจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎร เมื่อบุคคลเหล่านี้จบการศึกษากลับมา ก็ได้นำเอาความคิดในเรื่องรัฐธรรมนูญเสรีนิยมมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนา ต้องการให้มีรัฐธรรมนูญ สภานิติบัญญัติ ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และพวกนี้ได้ตีความหมายของการเมือง ว่าเป็นเรื่องของผู้มีการศึกษาดี ซึ่งเป็นผู้มีเกียรติในสังคม บุคคลเหล่านี้มีวิชาชีพ ปฏิบัติสังคมหรือปลดแอกชาติ จากอาณานิคม เพียงแต่ต้องการให้มีสถาบันการเมืองแบบต่างประเทศ ปัญญาชนกลุ่มนี้เป็นปัญญาชนสมัยใหม่ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือศีลธรรม (moral renewal) ซึ่งเป็นปัญญาชนพวกอนุรักษนิยม หันมองว่าอารยธรรมตะวันตกกำลังเข้ามาทำลายสังคมดั้งเดิมของตน ที่ตนเองมีความภูมิใจมาก จึงเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องดำเนินการเพื่อรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม และทำให้คนในชาติมีความรู้สึกผูกพันยิ่งขึ้น ทั้งสองกลุ่มต่างคำนึงงานของตนคล้ายเป็นอิสระ ไม่ได้มีความเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มปัญญาชนสมัยใหม่และปัญญาชนอนุรักษนิยม

2. ขั้นที่สอง เรียกว่า ยุคของชาตินิยม จากการที่ประเทศด้อยพัฒนาเหล่านี้ส่วนมากเป็นประเทศอาณานิคมตกเป็นเมืองขึ้นของยุโรป การที่ชาติตะวันตกเข้ามาปกครองมีอำนาจเหนือชาติตน และปกครองอย่างกดขี่ ดักดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรภายในประเทศไปใช้อย่างมหาศาล ในระยะนี้ทั้งปัญญาชนสมัยใหม่และปัญญาชนอนุรักษนิยมจะเกิดความ รู้สึกร่วมกันอย่างหนึ่งก็คือ การจัดตั้งขบวนการต่อสู้เพื่อปลดแอกชาติหรือขบวนการชาตินิยม

¹Shils, Political Development and Social Change, pp. 226-278.

ซึ่งเป็นการร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าปัญญาชนฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวารวมทั้งประชาชนทุกคนด้วย โดยมีปัญญาชนเป็นแนวหน้า ในยุคที่สองนี้กลุ่มปัญญาชนที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย เริ่มมีบทบาททางการเมืองอย่างมากแทนที่ปัญญาชนที่เป็นนักวิชาการในยุคแรก

3. ขั้นที่สาม เมื่อกลุ่มปัญญาชนได้เป็นผู้นำในการต่อสู้เพื่อปลดแอกประเทศได้สำเร็จ ปัญญาชนส่วนหนึ่งจะเข้าไปเป็นผู้กุมอำนาจในการปกครองประเทศ ปัญญาชนกลุ่มนี้จะแปรเปลี่ยนไปมีความรู้สึกแตกต่างไปจากปัญญาชนที่มีได้มีส่วนร่วมในอำนาจ และมีความสัมพันธ์กันน้อยกว่าเมื่อครั้งร่วมต่อสู้เพื่ออิสรภาพ ปัญญาชนที่อยู่ในอำนาจก็คือรัฐบาล เริ่มมีการคอร์รัปชั่น การบริหารงานของรัฐยังห่างไกลกับความต้องการของประชาชน ปฏิเสธการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่งจะกล่าวโจมตีว่าเป็นรัฐบาลชนกลุ่มน้อย เป็นผู้ทรยศต่ออุดมการณ์ของชาติ ดังนั้นการต่อสู้ของปัญญาชนในช่วงนี้จึงเป็นการต่อสู้เพื่อที่จะให้เป็นการปกครองของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งในการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการนี้กลุ่มปัญญาชนในมหาวิทยาลัยก็ยิ่งมีบทบาทมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญญาชนได้มีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาทางการเมืองในแง่ที่ว่า ทั้งลักษณะของปัญญาชนกับการพัฒนาทางการเมืองมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่งก็คือมีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหว (dynamic) อยู่ตลอดเวลา มิใช่ลักษณะของสิ่งคงที่ (static) ปัญญาชนนั้นสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองนั้นระบบการเมืองก็สามารถเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง หรือระบบสามารถปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งปัญญาชนในฐานะผู้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม และได้ศึกษาหรือได้รู้ได้เห็นจากสังคมต่างก็จะเป็นผู้ชี้ทาง หรือผู้นำ ผลักดันการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าในระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้เป็นไปตามแนวความคิดที่ตนคิดว่าเหมาะสม ไม่ว่าจะในแง่ของการต่อสู้เพื่อเปิดทางให้มวลชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) การจำแนกแยกแยะในโครงสร้างทางการเมือง (differentiation) เป็นการเพิ่มความสามารถให้กับระบบการเมือง (capability) นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำการต่อสู้เพื่อให้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มปัญญาชนโดยลักษณะแล้วมีความต้องการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเสรีมากที่สุด และต้องการเข้ามามีส่วนผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังนั้นการที่สังคมโคปิดกันโอกาสเขา บุคคลเหล่านี้มักแสดงความไม่พอใจ และเรียกร้องให้ต่อสู้ซึ่งกลุ่มปัญญาชนที่แสดงบทบาทเด่นชัดในเรื่องนี้ส่วนมากมักจะเป็น "นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย" เป็นปัญญาชนกลุ่มใหญ่ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ต้องการการเปลี่ยนแปลงที่ดียิ่งขึ้น รูปแบบการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาจะแสดงออกในฐานะกลุ่มอิทธิพล (pressure group) ที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในสังคม ในการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการหรือการประห้วงสิ่งต่าง ๆ ที่พวกเขาเห็นว่าไม่ถูกต้องชอบธรรม

ในการศึกษาคั้งนี้ จะขอหาการศึกษาเฉพาะกลุ่มปัญญาชนที่เป็นนิสิตนักศึกษาที่เข้าไปมีบทบาททางการเมือง และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในระบบการเมือง เนื่องจากคำว่าปัญญาชนนั้นเป็นคำที่ครอบคลุมกลุ่มสำคัญ ๆ หลายกลุ่มในสังคม ทั้งครู อาจารย์ นักหนังสือพิมพ์ แพทย์ นักวิชาการ และผู้ประกอบการอาชีพอิสระหลายแขนง บางกลุ่มก็ถูกวิจารณ์ว่าถูกกลืนเข้าไปในระบบของสังคม¹ ดังนั้นการศึกษาเฉพาะกลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งมักจะมีบทบาทที่ชัดเจนในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองการปกครอง และให้ความสนใจในระบบสังคมอย่างค่อนเนื่อง จึงต้องการที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลาประกอบด้วยคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีความคิดที่ก้าวหน้าทันสมัย มีอุดมการณ์ที่ยังไม่ถูกกลืนเข้าไปกับระบบเดิมของสังคม กลุ่มนิสิตนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะเรียกร้องผลประโยชน์เฉพาะแต่กลุ่มคนเท่านั้น²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ไปรตดูรายละเอียดยใน กมล สมวิเชียร, "ปัญญาชนกับประชาธิปไตยในประเทศไทย," วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 97-112.

² ระคม วงษ์น้อม, "นักเรียน นิสิตนักศึกษากับการเมืองไทย," วารสารมิตรสัมพันธ์ 2 (มกราคม-กุมภาพันธ์, 2517).

2. แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทและอุดมการณ์ทางการเมืองของนักศึกษา

ในหลายประเทศ นิสิตนักศึกษาจัดได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม จะเห็นได้ว่านิสิตนักศึกษาได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการสนับสนุน การต่อต้านและการโค่นล้มรัฐบาล หรือระบบการปกครอง เช่น ในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี รัสเซีย ลาตินอเมริกา อินโดนีเซีย เป็นต้น และในสมัยที่ลัทธิอาณานิคมได้แพร่ขยายอย่างกว้างขวางนั้น นิสิตนักศึกษาก็ได้รวมตัวกันเป็นพวกแรกในการต่อสู้และปลดปล่อยประเทศให้เป็นอิสระ เช่น ในอินเดีย จีน สหภาพพม่า เกาหลี ฟิลิปปินส์ และประเทศในแอฟริกา เป็นต้น ในทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น นิสิตนักศึกษามักจะเป็นผู้ที่เรียกร้องความเป็นธรรม เป็นตัวแทนในการต่อสู้ให้กับประชาชนผู้ยากไร้ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

การที่นิสิตนักศึกษาได้เข้าไปมีบทบาทในด้านต่าง ๆ นี้ ก็เนื่องมาจากลักษณะเฉพาะตัวของนิสิตนักศึกษาที่แตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่นในสังคม นิสิตนักศึกษามักจะเป็นคนหนุ่มสาวที่ไม่ต้องรับผิดชอบในการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ไม่มีภาระหน้าที่การงาน นิสิตนักศึกษาจึงมีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง การที่นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาได้รับอิทธิพลแนวความคิด อุดมการณ์ ที่ก่อให้เกิดความสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะอิทธิพล แนวความคิดสมัยใหม่ ทำให้นิสิตนักศึกษาเกิดความรู้สึกรู้สึกต่อต้านระบบเดิมที่เป็นอยู่ สภาพแวดล้อมทางการศึกษาและประสบการณ์ที่นิสิตนักศึกษาได้รับในสถาบันการศึกษา จะทำให้นิสิตนักศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงอายุที่คนกำลังจะปรับเปลี่ยนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เกิดความรู้สึกว่าตนไม่ใช่เด็กอีกต่อไปแล้ว พวกตนมีความเป็นผู้ใหญ่พอที่จะรับผิดชอบต่อสังคม¹ นิสิตนักศึกษามักจะทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ภาพพจน์ของนิสิตนักศึกษาในสายตาคนภายนอก จึงเป็นกลุ่มที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์อื่นใด เป็นกลุ่มที่มีความเป็นอิสระห่างจากความคิดและการกระทำ และนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่

¹Philip G. Altbach, "Students and Politics," Student Politics, ed. Seymour M. Lipset, (New York: Basic Book, 1967), pp. 76-77.

สามารถรวมตัวกันเคลื่อนไหวได้ง่าย ทำให้นิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์บริสุทธิ์ ความ
เป็นปัญญาชนของนักศึกษาที่มีความสนใจในปัญหาต่าง ๆ และพยายามชี้ทางออกหรือวิธีแก้ไข
ปัญหาทำให้นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ที่สนใจในการแก้ไขปัญหามากกว่าคนรุ่นเก่า ๆ ในสังคม¹

การรวมกลุ่มของนิสิตนักศึกษา เกิดจากการที่นักศึกษาจำนวนมากอยู่ในสถานศึกษา
เดียวกัน มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ได้รับแรงกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน
ทำให้นิสิตนักศึกษาเกิดความต้องการที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นองค์กรหรือขบวนการ
เพื่อที่จะได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมได้ง่ายขึ้น ในบางครั้งความเป็นกลุ่มก้อนของนิสิตนัก
ศึกษาอาจเกิดจากความรู้สึกเหงาหน่าย (alienation) ในรูปแบบเก่า ๆ ของสังคม
การที่นิสิตนักศึกษาได้รับอิทธิพลแนวความคิดตะวันตกทั้งจากอาจารย์ผู้สอน จากระบบการ
เรียนการสอน ทำให้นักศึกษาปฏิเสธคุณค่าเก่าในสังคม เกิดความโศกเศร้าระหว่างค่านิยม
แบบเก่าและแบบใหม่ขึ้น ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างค่านิยมทั้งสองเกิดเป็นอุดมการณ์
ใหม่ขึ้นในกลุ่มนิสิตนักศึกษา ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการแสดงออกของนิสิตนัก
ศึกษา² นอกจากนี้การที่ทางมหาวิทยาลัยจัดให้มีองค์กรหรือชุมนุมต่าง ๆ ขึ้นในมหาวิทยาลัย
เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ก็ได้กลายเป็นสถานที่สำหรับนิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจในเรื่อง
ต่าง ๆ ร่วมกันมารวมตัวกันแลกเปลี่ยนทัศนคติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน นิสิตนักศึกษาจึงมีการ
รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน ทำให้การเคลื่อนไหวในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ง่ายขึ้น

ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ปัญหาการต่อต้านกฎระเบียบของ
มหาวิทยาลัย จนถึงนโยบายและกฎหมายของรัฐบาลเป็นปัญหาที่มีการศึกษากันอย่างลึกซึ้ง
สาเหตุสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ทรศนะต่อต้านสงคราม ความขัดแย้ง
และความตึงเครียดในเรื่องชาติพันธุ์ภายในประเทศเป็นสาเหตุหนึ่ง ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งและ
เป็นสาเหตุสำคัญก็คือ การที่สังคมอเมริกันได้พัฒนาจนถึงจุดอิ่มตัว และการแผ่ขยายแนว
ความคิดสังคมเสรีนิยมในอุดมคติ ปัจจัยสำคัญทั้งหมดที่กล่าวมานี้นำไปสู่การก่อตัวของกลุ่ม

¹ Ibid., p. 78.

² Robert Jay Lifton, "Youth and History : Individual
Change in Postwar Japan," Daedalus LI (Winter 1962), p.179.

วัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ ซึ่งทုံมเหจิตใจให้กับหลักการแห่งความเสมอภาค และในขณะที่เดียวกันปฏิเสธค่านิยมสูงสุดของสังคมเดิม นั่นคือการให้ความสำคัญและความนิยมแก่ความสำเร็จสูงสุดส่วนตัว ความหวังหรือทางวัตถุ ระบบการแข่งขันอย่างเสรี ฯลฯ วัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่นี้แสดงออกในรูปของการต่อต้านสงคราม การต่อต้านการเหยียดผิวและความอยุติธรรมทั้งปวง การยึดมั่นในวัฒนธรรมสมัยนี้เป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาดังคนเป็นปฏิปักษ์ต่อคนส่วนมากในสังคมที่ตนสังกัดอยู่¹

สำหรับในประเทศกำลังพัฒนา สภาพการณ์ในตัวของนักศึกษาซึ่งตั้งข้อสงสัยต่อค่านิยมเดิม ระบบสังคมและการเมืองแบบเดิมก็มีอยู่ทั่วไปความไม่พอใจที่นำไปสู่การต่อต้านและประท้วงระบบเดิมมักจะมีเหตุจูงใจจากความรู้สึก และความปรารถนาจะเห็นประเทศของตนหลุดพ้นจากสภาวะล้าสมัยและด้อยพัฒนา พวกเขาจะเห็นว่า การที่จะหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าวและพัฒนาเทียมทันกับตัวแบบทางตะวันตกควรที่จะมีการปรับปรุงระบบภายในประเทศของตนเอง ความปรารถนาเช่นนี้เนื่องมาจากความรู้สึกชาตินิยมในความหมายที่ยากจะเทียบมาเทียบไหวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และมองเห็นว่าถ้าจะปรับปรุงประเทศได้จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงค่านิยมเดิมด้วย²

¹The President's Commission on Campus Report Quoted in Otto Klineberg et.al., Students Values and Politics : A Cross Cultureral Comparison (New York : The Free Press, 1979), pp.1-2; W.H. Holtzman (et.al.) Personality Development in two Cultures, (Austin : University of Texas Press, 1975), pp. 337-338.

²S.M. Lipset, "University students and Politics in Underdeveloped Countries," Comparative Education Review, 2 (June, 1966); "Students and Politics in Comparative Perspective," Dacdalus, (Winter, 1968).

3. ปัจจัยผลักดันที่หาให้นักศึกษาเข้าไปมีบทบาททางการเมือง

นักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่หาให้นักศึกษาเกิดความไม่พอใจและเกิดการรวมตัวกันเข้าไปมีบทบาทในสังคม โดยมองว่าความขัดแย้งระหว่างวัย (generation conflict) อันเกิดจากความแตกต่างทางอายุ (age) ระหว่างนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นคนในวัยหนุ่มสาวที่ได้รับแนวความคิด อุดมการณ์สมัยใหม่ เกิดความต้องการที่จะสร้างสรรค์สังคม นักศึกษาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนไหวทางสังคม กับคนรุ่นเก่าในสังคมที่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง¹ โดยนักศึกษาจะต่อสู้กับอิทธิพลของระบบเก่า นักศึกษามองว่าคนรุ่นเก่าในสังคมเป็นพวกอำนาจนิยม ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นักศึกษาจึงต้องการเข้าไปหาหน้าที่รับผิดชอบแก้ไขปัญหาของสังคมแทนที่พวกผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่า ประกอบกับปัจจัยสภาพแวดล้อมของนักศึกษาที่มีส่วนกระตุ้นการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เช่น สถานศึกษา นโยบายของรัฐในด้านการศึกษา สถานที่ตั้ง บุคลิกภาพ สาขาวิชา เพศ ได้กลายเป็นตัวแปร ดังนี้

สถานศึกษา (education institution) ก็มีส่วนสร้างความวิตกกังวลให้กับ นิสิตนักศึกษา เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน การสอบ มาตรฐานการศึกษาและความสำเร็จทางการศึกษา เมื่อนักศึกษา เรียนสำเร็จการศึกษาก็จะประสบกับปัญหาการว่างงาน และคุณภาพด้านการศึกษามีไม่เพียงพอ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับนิสิตนักศึกษา นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษาในแต่ละคณะ (faculty) ภายในมหาวิทยาลัย ก็จะมีทัศนคติและความเกี่ยวพันทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในอินเดีย นักศึกษาที่เรียนจบ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะมีมาตรฐานการศึกษาและโอกาสในการหางานสูงกว่า พวกที่เรียนทางด้านศิลปศาสตร์ และนักศึกษาพวกแรกจะไม่ค่อยเป็นพวกที่ก่อความวุ่นวายในสังคม²

¹Altbach, Student Politics, p.77.

²Ibid., p.80.

นโยบายของรัฐในด้านการศึกษา (Governmental educational policies) ก็มีผลกระทบต่อระบบการศึกษาและค่านิยมค่านิสิตนักศึกษาเช่นกัน นโยบายในด้านการศึกษาที่เกี่ยวกับการดูแลตรวจตราอย่างใกล้ชิด การปิดกั้นไม่เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษามีการแสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนะความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ระบบการศึกษาไม่มีความเป็นอิสระ และความล่าช้า ความไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานของรัฐบาล ทำให้ค่านิยมค่านิสิตนักศึกษามองว่ารัฐบาลเป็นตัวแทนของคนรุ่นเก่า ที่คอยขัดขวางความคิดที่ก้าวหน้าของนักศึกษา

นอกจากนี้ ยังมีตัวแปรในด้านอื่น ๆ อีกหลายประการที่มีส่วนผลักดันให้นักศึกษาเข้าไปมีบทบาททางการเมือง พริซเซีย (Prizzia) และณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ พบว่า สถานที่ตั้ง (location) ของมหาวิทยาลัยจะมีส่วนกระตุ้นให้นักศึกษาเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ในหลายประเทศขบวนการนักศึกษามักเกิดขึ้นในเมืองหลวง อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเมืองหลวง ทำให้มีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ทางการเมือง และมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว มหาวิทยาลัยมีส่วนทำให้รัฐบาลและผู้ปกครองตระหนักถึงศักยภาพทางการเมืองของนักศึกษา

บุคลิกภาพ (Personality) จากการศึกษาของพริซเซีย (Prizzia) และณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ พบว่า การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) ในมหาวิทยาลัยทำให้ค่านิยมค่านิสิตนักศึกษามีบุคลิกภาพทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป และกระตุ้นให้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากกว่าคนทั่วไป ดังนี้²

¹Ross Prizzia and Narong Sinsawadi, Thailand : Student Activism and Political Change (Bangkok : Allied Printers, 1974), pp.7-8; Donald K. Emmerson, Students and Politics in Developing Nations (New York : Preaeger, 1968), p. 399.

²Ibid., pp.72-74.

1. นิสิตนักศึกษา เข้าใจอุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตย มากกว่าประชาชน ส่วนใหญ่นิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะที่ได้รับการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ได้เรียนรู้ทฤษฎีการเมืองต่าง ๆ ค่านิยมประชาธิปไตย ส่วนหนึ่งที่เรียนใน สาขาวิชาอื่น ๆ ก็มีโอกาสดูทอดูกับผู้ที่ เรียนวิชา เกี่ยวกับการเมืองทำให้ได้รับความรู้ไป ด้วย นิสิตนักศึกษามีโอกาสที่จะได้รับความรู้ทางการเมืองจากห้องสมุดมากกว่าบุคคลทั่วไป และสิทธิผลจากอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ได้รับการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ก็จะช่วย หลอดความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ดังนั้นโอกาสที่นิสิตนักศึกษาได้รับรู้เกี่ยวกับการเมืองจึงมี มากกว่าประชาชน

2. นิสิตนักศึกษาติดตามข่าวคราวทางการเมือง โกลัซิดคิดว่าประชาชนส่วนใหญ่ หึ่งนี้ เนื่องจากมีการศึกษาสูง ทำให้สนใจที่จะ เรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น อีกทั้งมหา วิทยาลัยส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองหลวง ซึ่งเป็นที่เกิดเหตุการณ์ทางการเมือง ทำให้พวกเขา โกลัซิดกับปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม จึงรู้ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้ดีกว่า ประชาชนทั่วไป

4. นิสิตนักศึกษารู้ตัวว่าโอกาสที่จะถูกลองโทษมีไม่มากนัก เพราะรัฐบาลเห็นว่า นิสิตนักศึกษาไม่มีความทะเยอทะยานทางการเมือง เช่นนักการเมืองที่ท้าทายอำนาจรัฐ และ ถ้าหากนิสิตนักศึกษาเคลื่อนไหวในลักษณะต่อต้านรัฐบาล โดยพร้อมเพรียงกันก็สามารถสร้าง ปัญหาท้าทายรัฐบาลได้

จะเห็นได้ว่านิสิตนักศึกษาจะมีบุคลิกภาพทางการเมืองที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไปทางเรื่อง โดยเฉพาะความเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง และความ เชื่อมั่นในตนเอง ลักษณะดังกล่าวทำให้ นิสิตนักศึกษา เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า บุคคลทั่วไป

สาขาวิชา (fields of study) โดยเฉพาะนักศึกษาที่ เรียนทางสาขาสังคม- ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะเป็นพวกที่มีความสนใจทางการเมือง ติดตามข่าวสารการเมือง

และเข้าใจถึงขั้นตอนการติดต่อสื่อสารทางการเมือง ทำให้นักศึกษาในสาขาวิชานี้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากกว่าพวกที่เรียนในสาขาวิชาอื่น ๆ¹

เพศ (sex) และอายุ (age) จะทำให้การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองมีความแตกต่างกัน นักศึกษาเพศชายมักจะมีความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง² และพวกที่มีอายุระหว่าง 16-25 ปี จะเป็นพวกที่มีความกระตือรือร้นทางการเมือง และเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษามากกว่าคนในวัยอื่น³

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ได้ผลักดันให้นักศึกษาเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน จัดตั้งเป็นองค์กร (organization) ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มคนที่เห็นได้ชัดเจน โดยเคลื่อนไหวเข้าไปมีบทบาทในสังคมและการเมืองซึ่งเราเรียกการรวมตัวกันนี้ว่า "ขบวนการนักศึกษา" (Student Movement)

¹Seymour Martin Lipset, "Students and Politics," in The Berkley Student Revolt eds. Seymour M. Lipset and Sheldon S. Wolin (New York : Doubleday Inc., 1965), pp.8-9.

²Lester W. Milbrath and M.L. Goel, Political Participation : Why and How People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally, 1977), pp.116-118.

³E. Wright Bakke, "Roots and Soil of Student Activism," in Student Politics , ed. Seymour M. Lipset (New York : Basic Book, 1967), p. 56.

4. แนวความคิดเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยทางการเมือง

ขบวนการนักศึกษา (Student Movement)

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา การศึกษาเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย ทั้งจากนักสังคมศาสตร์ นักจิตวิทยา นักรัฐศาสตร์ โดยทำการศึกษาค้นคว้าถึงสาเหตุของการเกิดขบวนการนักศึกษา จากการศึกษาวิเคราะห์ได้มีการรวบรวมปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อขบวนการนักศึกษา และความไม่พอใจของขบวนการนักศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. ปัจจัยของระบบการศึกษา มีผู้ทำการศึกษา ได้แก่ เฟรดแมนและนิวคอม (Fedman and Newcomb, 1969), โคน (Cohn, 1970), เทอนเนอร์ (Turner, 1970)¹
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและสังคม มีผู้ทำการศึกษา ได้แก่ พาร์สัน (Parsons, 1965), ไอเซ็นสแตท (Eisenstadt, 1956), เกอร์ (Gurr, 1968), เจมส์และเลอนเนอร์ (James and Lerner, 1963), อีริกสัน (Erikson, 1968) และสเมลเลอร์ (Smeler, 1969)

---

¹Kenneth A. Fedman and Theodore M. Newcomb, The Impact of College on Students, Vol.1 (San Francisco : Jossey Bass, 1969); David K. Cohn, "Public Education : The Coming Decade," (Center for Educational Policy Research, Haward University, (April 36, 1970); Charles Hampden-Turner, Radical Man (Cambridge Mass: Schenkman, 1970); Quoted in Chaichana Ingavata, "Students as an Agent of Social Change : A Case of the Thai Student Movement during the year 1973-1976 : A Critical Political Analysis," (Unpublished Ph.D. Dissertation, Michigan University, 1981), p. 28.

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างวัย ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้แก่ ฟุเออร์ (Feuer, 1969), แบตเทิลฮูม (Battlehuim, 1963), ลูเบลล์ (Lubell, 1968), บราวการ์ต (Braungart, 1971), เวสบายและบราวการ์ต (Westby and Braungart, 1970) และแฟล็ค (Flacks, 1971)

4. บทบาทของสถาบันทางสังคมและการเมือง ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้แก่ ปีเตอร์สัน (Peterson, 1966), เคนิสตัน (Keniston, 1968) และ ฟิชเชอร์ (Fischer, 1970) เป็นต้น

ก่อนที่จะทำการศึกษาดังสาเหตุที่ก่อให้เกิดขบวนการนักศึกษา ควรจะทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า "ขบวนการนักศึกษา" เสียก่อน

เลwis เอส ฟุเออร์ (Lewis S. Feuer) กล่าวถึง ขบวนการนักศึกษาว่าเป็นการรวมกลุ่มกันของนักศึกษาที่มีแรงคลาใจ มีความมุ่งหมายที่จะบรรลุถึงอุดมการณ์ทางการเมือง การรวมกลุ่มกันของนักศึกษามักเกิดจากความรู้สึกผิดหวังหรือการไม่ยอมรับคุณค่าของผู้ใหญ่ และเกิดจากการมีเป้าหมายไปในทางสร้างสรรค์สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม สมาชิกภายในขบวนการจะมีความเชื่อมั่นว่า คนเป็นปัญญาชนหนุ่มสาวที่มีภารกิจสำคัญที่จะต้องปฏิบัติอันเนื่องมาจากชนรุ่นผู้ใหญ่ หรือชนชั้นอื่นในสังคมได้ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการปฏิบัติภารกิจนั้น ^๑

อี ไรท์ เบคคีย์ (E. Wright Bakke) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาใน 6 ประเทศ ได้แก่ เม็กซิโก โคลัมเบีย ญี่ปุ่น อินเดีย อียิปต์ และอเมริกา พบว่าขบวนการนักศึกษามีลักษณะดังนี้^๒

¹ Lewis S. Feuer, The Conflict of Generations (New York : Delacorte Press, 1968).

² E. Wright Bakke, Student Politics, p. 56.

1. ขบวนการนักศึกษาจะประกอบไปด้วยคนวัยหนุ่มสาวที่มีอายุระหว่าง 16-25 ปี
2. จะต้องมีรูปแบบเป็นองค์กร (organization) มีผู้ร่วมงานและองค์กรกลาง
3. จะต้องมีความดีในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม มีการรวมกันเป็นกลุ่มก่อนในการแสดงออกประท้วงสิ่งที่พวกเขาไม่พอใจไม่เห็นด้วย หรือยืนยันในสิ่งที่พวกเขาต้องการ
4. จะต้องมีผู้นำเพียงไม่กี่คน มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการกระทำที่แน่นอน มีรูปแบบของการแสดงออก และสามารถระดมสมาชิกได้เป็นจำนวนมาก ทำให้การเคลื่อนไหวนั้นมีประสิทธิภาพ
5. มักจะหยิบยกปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบในมหาวิทยาลัย หรือที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐ

ฟิลลิป จี อัลบาช (Philip G. Altbach) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรนักศึกษา (student organization) และขบวนการนักศึกษา (student movement) กล่าวคือ ในสังคมของนักศึกษาจะมีลักษณะของการรวมกลุ่มใน 2 รูปแบบ คือ การรวมกลุ่มแบบเป็นทางการ (official group) ที่ทางมหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น องค์กรนักศึกษา ชมรม กลุ่มกิจกรรมด้านกีฬา บำเพ็ญประโยชน์ วัฒนธรรม การแสดง ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นกลุ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีอาจารย์เป็นผู้ดูแลให้คำปรึกษา แต่การบริหารงานภายในองค์กรนั้นเป็นเรื่องของนักศึกษา และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (unofficial group) เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเอง มีสมาชิกจำนวนไม่มากนัก มีความผูกพันภายในกลุ่มสูง สมาชิกของกลุ่มจะเป็นผู้ที่มีความคิดอ่านที่ก้าวหน้ากว่ากลุ่มอื่นในมหาวิทยาลัย มีความสนใจค้นคว้าหาความรู้ ทำให้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความคิดอ่านกว้างขวาง ได้รับอิทธิพลแนวความคิดของนักปฏิบัติโลก เช่น เลนิน มาร์กซ์ จอห์นคิวอี้ เพรฮวิน รัชเชล เป็นต้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน โครงสร้างอำนาจแบบเก่าในสังคมเกิดความรู้สึกรู้สึกขัดแย้งต่อความไม่เหมาะสมของสภาพรอบตัว เช่น สังคม มหาวิทยาลัย ชั้นปกครอง พวกเขาเห็นว่าสิ่งที่พวกเขาคนได้ศึกษามานั้นตรงกันข้ามกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ในบางครั้งสมาชิกของกลุ่มไม่เป็นทางการนี้ก็อาจเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เป็นทางการ

ในขณะที่เดียวกันด้วย ทำให้สามารถเผยแพร่อุดมการณ์และแนวความคิดของพวกเขาไปในหมู่
นักศึกษาทั่วไป ผู้นำขบวนการนักศึกษาส่วนใหญ่มักเริ่มต้นจากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการนี้¹

ขบวนการนักศึกษา (student movement) จึงเกิดขึ้นจากสภาวะความไม่สม
ดุลระหว่างวัยในสังคม และความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เป็นความไม่สม
ประกอบของสภาพสังคม ขบวนการศึกษามักจะได้รับแรงกระตุ้นจากพวกปัญญาชนให้ปรับ
กิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยออกไปสู่การเมืองและสังคม ขบวนการนักศึกษาเป็นผู้ที่มีมโน
ธรรมทางสังคม มีอุดมคติ โดยเฉพาะในสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีปากมีเสียง ไม่ได้รับ
ความเป็นธรรม ขบวนการนักศึกษาจะเข้าไปทำหน้าที่เรียกร้องสิทธิแทนประชาชน และ
ในสังคมที่ประชาชนขาดความสนใจทางการเมืองไม่เข้าใจถึงบทบาทของตนในการเข้าไปมี
ส่วนร่วมทางการเมือง ขบวนการศึกษาก็จะเป็นผู้ริเริ่มทางการเมือง โดยถือว่าเป็น
หน้าที่ของพวกตนตลอดมาในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้การขยายตัวของสังคมได้ทำให้ระบบ
การศึกษาเปลี่ยนไป สภาพแวดล้อมของนักศึกษาก็เปลี่ยนไป นักศึกษามีสิทธิเสรีภาพในการ
แสดงออก ในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ก่อให้เกิดความแตกต่างทางความ
คิดและทัศนคติ เกิดช่องว่าง (gap) ในการติดต่อสื่อสารความเข้าใจระหว่างนักศึกษาซึ่ง
เป็นคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าในสังคม ขบวนการนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดก้าวหน้า
รุนแรงกว่ากลุ่มอื่นในสังคม²

จุดอ่อนประการหนึ่งของขบวนการนักศึกษาก็คือ ความไม่มั่นคงภายในขบวนการ
นักศึกษาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพของความเป็นนักศึกษา นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้
เวลา 3-4 ปีในการศึกษาและเมื่อสำเร็จการศึกษาก็จะหันสภาพการเป็นนักศึกษา ทำให้
กลุ่มนักศึกษามีลักษณะการรวมตัวกันเป็นการชั่วคราว (transitory group) นอกจากนี้
ความขัดแย้งระหว่างสมาชิก (internal dispute) ความแตกแยกกันทางความคิด

¹Albach, Student Politics, pp. 82-87.

²Ibid., p. 79.

(factional disagreement) การจำกัดการบริหาร (administrative restriction) จะเป็นตัวทำลายขบวนการนักศึกษา ดังนั้นอุดมการณ์ (ideology) และการดำเนินงานอย่างมีระเบียบจะช่วยทำให้ขบวนการนักศึกษามีความต่อเนื่องได้¹

5. การศึกษาเกี่ยวกับการก่อกำเนิดของขบวนการนักศึกษา

ได้มีผู้ทำการศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดขบวนการนักศึกษาไว้มากมายหลายด้านด้วยกัน ซึ่งในที่นี้จะขอศึกษาถึงสาเหตุใหญ่ ๆ 3 ด้านคือ

การศึกษาทางด้านจิตวิทยา

ในระบอบสังคมนิยมทั่วไปนั้นจะต้องประกอบด้วยหน่วยของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการรวมตัวกัน (integration) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เมื่อใดที่การรวมตัวกันในสังคม (integration) การถ่ายทอดการเรียนรู้ (socialization) และความเป็นสถาบัน (institutionalization) ภายในสังคมเกิดความอ่อนแอ เกิดความไม่สมดุลกันก็จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความไร้เสถียรภาพได้ การเกิดขบวนการนักศึกษาถือได้ว่าเป็นตัวที่ให้เห็นถึงสภาวะความไม่สมดุลในสังคม ดังนั้นการศึกษามวลชนการศึกษานักศึกษา เราสามารถที่จะมองภาพของสังคมเพื่อหาความเข้าใจขบวนการนักศึกษา และในทางกลับกันก็มองสาเหตุของขบวนการนักศึกษาได้จากสังคมเช่นกัน ได้มีนักวิชาการที่ทำการศึกษามวลชนการศึกษาดูแลมองว่า ขบวนการนักศึกษานั้นเกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างวัย (generation conflict) โดยมองว่า อายุ (age) และความแตกต่างทางอายุ (age difference) จะเป็นตัวกำหนดจุดหมายของมนุษย์ (human destiny) อายุจะมีความหมายทั้งด้าน

¹ Altsbach, Student Politics, p. 85.

วัฒนธรรม บุคลิกภาพ ที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ และการแสดงออกซึ่งกันและกันในการเข้าไปมีบทบาทที่แตกต่างกันในสังคม¹

อายุจะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงศักยภาพ (potentialities) ข้อจำกัด (limitations) และหน้าที่ (obligations) ของแต่ละบุคคลที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ดังนั้นในขั้นตอนที่เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวจะย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ นั้น เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวจะพยายามสร้างลักษณะเฉพาะของตน (self-identity) ขึ้น เพื่อให้ผู้ใหญ่ยอมรับ และพยายามที่จะทำให้สังคมยอมรับและรวมเอากลุ่มของตน (integrate) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย คนวัยรุ่นหนุ่มสาวจะพยายามเชื่อมโยงสถานะ (status) ค่านิยม (values) ของตนให้เข้ากับค่านิยมทางวัฒนธรรมของสังคม และหาทางที่จะเข้าไปแทนที่ผู้ใหญ่รุ่นเก่า เพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของตน และแสดงถึงความพร้อมที่จะเข้าไปรับผิดชอบต่อสังคม² ซึ่งในสังคมสมัยใหม่จะมีความสลับซับซ้อน (complexity) มีการแบ่งงานกันทำตามความรู้ ความชำนาญเฉพาะอย่าง (differentiation) จึงเป็น การลำบากที่เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวจะเข้ามามีบทบาท และแสดงลักษณะเฉพาะของตนในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม คนวัยรุ่นหนุ่มสาวจึงเกิดความรู้สึกเหงาหงาย (alienation) ต่อสภาพของคนอื่นจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัยขึ้น (inter-generation conflict)

ดังนั้น ขบวนการนักศึกษาจึงเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนวัยรุ่นหนุ่มสาวมีความรู้สึกโดดเดี่ยวและพยายามที่จะทำให้สังคมยอมรับพวกตนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคม จึงเป็นปฏิกริยาต่อต้านสถานะ (status quo) ของตน

¹S.N. Eisenstadt, "Archetypal Pattern of Youth," in The Challenge of Youth (ed.) Erik Erikson (New York : A Doubleday Anchor Book, 1965), p. 29.

²Bruno Battelhuin, "The Problems of Generations," pp. 76-106.

ได้มีนักวิชาการหลายสาขาวิชา ทำการศึกษา เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างวัย (Generation conflict) นั้นเป็นผลมาจากปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) ปัจจัยด้านจิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) และความขัดแย้งในเรื่องอำนาจ (conflict of power)¹ กล่าวคือ

1. ความขัดแย้งระหว่างวัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางสังคม

ความขัดแย้งในที่นี้ หมายถึงความแตกต่างระหว่างค่านิยมของคนวัยหนุ่มสาวและค่านิยมที่มีอยู่เดิมในสังคม โดยเฉพาะค่านิยมของพ่อแม่ ความแตกต่างทางค่านิยมระหว่างเด็กและผู้ใหญ่² เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรูปแบบของประสบการณ์ (experience) ในแต่ละบุคคล มิเชอร์ลิช (Mitscherlich) เมนเดล (Mendal) และ มีด (Mead) พบว่า การรักษาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมนั้นถูกกระทบกระเทือนอันเนื่องมาจากความเข้าใจและการติดต่อกันกันคนในสังคม ทำให้คนวัยเด็กขาดความรักความเคารพในผู้ปกครองหรือผู้มีอาวุโสในสายตาของเด็กผู้ใหญ่จึงไม่มีอำนาจ² ลักษณะดังกล่าวนี้ กลุ่มเพื่อน (peer group) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ กล่าวคือ ในแต่ละสังคมนั้นพ่อแม่จะเป็นผู้ทำการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับลูกอย่างค่อยเป็นค่อยไป เด็กจะเลียนแบบตามพ่อแม่และนำไปปรับใช้ในชีวิตของพวกเขา แต่เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รูปแบบวัฒนธรรมที่ได้รับถ่ายทอดมาจากพ่อแม่

¹Klineberg O., Zavaloni M. and Louis-Geierin C. and BenBrike J., Students Values and Politics : A Crosscultural Comparison, (New York : The Free Press, 1979), p. 5.

²A Mitscherlich, Vers une societe sans peres, (Paris : Gallimard, 1969); G. Mendal, Crise de ginirations : Etuder sociopsychanalytiques (Paris : Petite Bibliothique Payot, 1969); M. Mead, Culture and commitment : A Study of the Generation Gap (Garden City, New York : Doubleday, 1970) Quoted in Otto Klinberg, Ibid, p.6 (New York : Doubleday, 1970).

ก็จะใช้ไม่ได้กับสังคมสมัยใหม่ เนื่องจากเมื่อเด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ เขาจะไม่อยู่ในแบบแผนของวัฒนธรรมแบบเก่าตามที่ได้รับถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ กลุ่มเพื่อนจะเป็นผู้อบรมขัดเกลา (socialize) วัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาแทน พ่อแม่จึงไม่สามารถที่จะถ่ายทอดปทัสสถาน (norm) และค่านิยม (values) ของคนให้แก่ลูกได้¹

ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เด็กวัยหนุ่มสาวจึงไม่ยอมรับค่านิยมแบบเก่าของสังคม เด็กวัยหนุ่มสาวจะเป็นตัวแทนของความเป็นสมัยใหม่ (modernization) ผู้ใหญ่รุ่นพ่อแม่มักจะไม่มีความคิดที่ทันสมัย เนื่องจากพวกคนนั้นได้รับประสบการณ์เฉพาะช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ ขณะที่เด็กวัยหนุ่มสาวจะเป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ²

นอกจากนี้การศึกษา (education) สื่อมวลชน (mass-media) การขยายตัวของเมือง (urbanization) และสังคมที่เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ทำให้เด็กวัยหนุ่มสาวได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากคนรุ่นพ่อแม่ และได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย³ ดังนั้น เด็กวัยหนุ่มสาวจึงต่อต้านค่านิยม (values) และปทัสสถาน (norm) แบบเก่าในสังคม จะเห็นได้ว่าการที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนี้จะส่งผลทำให้ค่านิยมแบบเก่าไม่มั่นคง และนำไปสู่ความขัดแย้งได้

¹M. Mead, Culture and Commitment : A Study of the Generation Gap, (New York : Doubleday, 1970), p.98

²K Davis, "The Sociology of Parent-Youth Conflict," in R.L. Coser (ed.) The Family : Its Structure and Functions, (New York : Saint Mattin's Press, 1964), pp.455-471.

³F. Musgrove, "The Problem of Youth and the Structure of Society in England," Youth and Society, 1 (September 1969), pp.38-58.

2. ความขัดแย้งที่สาเหตุทางด้านจิตใจ

นักจิตวิทยาได้พยายามอธิบายความรุนแรงทางการเมืองของนักศึกษา ว่าเกิดขึ้นเนื่องจาก ความรู้สึกที่เกิดจากจิตใต้สำนึก (sub-consciousness) โดยใช้ทฤษฎี Oedipus Complex ในการอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษา กล่าวคือ ขบวนการนักศึกษานั้นมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรง อันเกิดมาจากความรู้สึกผสมผสานกันระหว่างความต้องการสังหารผู้นำประเทศ สังหารพ่อแม่และตัวเอง ไม่ยอมรับต่อการเคารพกฎหมาย รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ประเทศชาติ อันทำให้เด็กวันนั้นข่มก่อกวนวาย หลังที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึก เช่นนี้มีลักษณะคลุมเครือ ไร้สำนึก และถือว่ากำเนิดขึ้นในระยะแรก ๆ ของวัยเด็ก เป็นความต้องการที่จะฆ่าพ่อแม่ตนเอง เพื่อเข้าแทนที่พ่อและใช้อำนาจพิเศษ เช่นเดียวกับพ่อ ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความรู้สึกสำนึกบาปและเกลียดตัวเอง การที่เกิดความรู้สึก เช่นนี้มีผลทำให้นักศึกษากลายเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกรุนแรงทางการเมืองอันเนื่องมาจากกระบวนการแทนที่ (displacement) ซึ่งเปลี่ยนความชิงชังต่อครอบครัว พ่อแม่ ไปสู่สิ่งอื่นที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมือง เช่น รัฐบาล มหาวิทยาลัย คนรุ่นเก่าในสังคม เป็นต้น เพื่อจะได้ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกสำนึกบาป¹

สเตฟานี (Stephane) กล่าวว่า นักศึกษาที่มีบทบาททางการเมือง มักจะเป็นพวกที่ไม่ยอมรับบทบาทของพ่อตนเอง เนื่องจากวัยหนุ่มสาวนี้มีบุคลิกภาพที่มีลักษณะ ชื่นชมตนเอง (self-admiration) มูชาตนเอง (narcissism) ไม่มีความอดกลั้น (intolerance) จึงสร้างกลไกป้องกันตัวเองขึ้น (defense mechanism) ที่เรียกว่า Avoidance of Oedipus พยายามหาทางหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับพ่อแม่ โดยหันไปหาความรุนแรงทางการเมือง²

¹ Feuer, The Conflict of Generations, p.32

² A Stephane, L'univers contestationnaire les nouveaux chretiens (Paris: Petite Bibliothque Payot, 1969), quoted in Otto Klineberg, Students Values and Politics, p.7.

เมนเดล (Mendel) กล่าวถึงขบวนการนักศึกษาว่า เป็นเรื่องของความขัดแย้งในการสืบทอดสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยคนรุ่นเก่าจะไม่ยอมให้ค่านิยมของกลุ่มตนถูกแทนที่โดยคนรุ่นใหม่ เด็กวัยหนุ่มสาวเกิดความรู้สึกที่ว่าพวกเขาใหญ่ไม่ยอมรับพวกตน ดังนั้นเมื่อสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมอ่อนแอ ก็จะแสดงความขัดแย้งระหว่างคนวัยหนุ่มสาวกับคนรุ่นเก่าในสังคม นักศึกษาจะเกิดความรู้สึกต่อต้านสังคม เกิดวิกฤติการณ์ระหว่างวัย (generation crisis) ขึ้น

3. ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ

ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในสังคม ทั้งความขัดแย้งระหว่างวัย (generation conflict) นั้นถือเป็นความขัดแย้งในเรื่องของอำนาจ (power conflict) คนในวัยผู้ใหญ่มักจะกำหนดวัฒนธรรมของตนขึ้นมาและพยายามกีดกันมิให้เด็กเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอำนาจที่ตนได้รับ พยายามรักษากำหนดอำนาจให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เด็กไม่มีโอกาสในทางเศรษฐกิจ ความสมดุลทางอำนาจ (balance of power) ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงไป เกิดช่องว่างในสังคมมากขึ้น สถาบันที่มีอยู่ในสังคม เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับคนวัยหนุ่มสาวให้อยู่ในอำนาจ ใช้ในการอบรมกล่อมเกลา (socialization) เพื่อประโยชน์ของผู้ใหญ่ ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างวัยในที่นี่ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ระหว่างวัยมากกว่า โดยผู้ใหญ่พยายามที่จะรักษากำหนดอำนาจของตนเอาไว้และหาทางกีดกันไม่ให้เด็กเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาทางจิตวิทยา เชื่อว่าขบวนการนักศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของคนในวัยหนุ่มสาวนี้ เกิดจากความขัดแย้งทางด้านวัย หรืออายุ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ เด็กและผู้ใหญ่มีทัศนคติและประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกัน

¹F. Musgrove, "The Problem of Youth and the Structure of Society in England," quoted in Otto Klineberg, *Ibid*, p.10.

กัน ทำให้เกิดค่านิยมที่ขัดแย้งกัน เด็กวัยหนุ่มสาวจึงพยายามที่จะแสดงให้ผู้ใหญ่ยอมรับพวกตนและหาทางเข้าไบบทบาททางสังคมและการเมือง ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางสังคม (rapid social change) ความรู้สึกที่เกิดจากจิตใต้สำนึก (psychoanalytic conflict) และผลประโยชน์ในเรื่องอำนาจ (interest conflict)

6. การศึกษาทางด้านสังคมวิทยา

6.1 การศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษากลุ่มของเฮร์เบิร์ต จีนตีส์

เนื่องจากได้มีผู้ทำการศึกษากิจการทางด้านสังคมวิทยามากมายหลายท่าน ดังนั้นจะขอหยิบยกเอางานสำคัญ ๆ เช่น ของเฮร์เบิร์ต จีนตีส์ (Herbert Gintis) กีโรแบคคี (B. Wright Bakke) ริชาร์ด แฟล็ค (Richard Flacks) และ แฟรงค์ เอคินเนอร์ (Frank A. Pinner) มากล่าวไว้ ณ ที่นี้ คือ

จีนตีส์ ได้ทำการวิเคราะห์ขบวนการนักศึกษาในแนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันในทางการเมืองและสังคมมาเป็นกรอบในการศึกษา เขามองว่าขบวนการนักศึกษานั้นเป็น "ชนชั้นกรรมาชีพใหม่" (new working class) ในสังคม¹ ขบวนการนักศึกษาเกิดจากความรู้สึกแหว่งแหวาย (alienation) และการถูกแสวงประโยชน์ (exploitation) อันเนื่องมาจากการร่วมมือกันระหว่างลัทธิทุนนิยม (capitalism) กับระบบการศึกษา (education) ในโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้นขบวนการนักศึกษาจึงเคลื่อนไหวกันต่อต้านสถาบัน (institution) ดังกล่าว จะเห็นได้จากตัวอย่างการ เคลื่อนไหวต่อต้านของขบวนการนักศึกษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1968²

¹Herbert Gintis, "The New Working Class and Revolutionary Youth," Continuum 8 (Spring-Summer, 1970), pp.151-174.

²Henry Cavanra, "Protest in France," in Protest and Discontent, ed. Bernard Crick and William A. Robson, (New York : Penquin Books, 1970), pp.194-203.

การมองขบวนการนักศึกษา โดยใช้กรอบแนวความคิดทางชนชั้นกรรมาชีพใหม่ (new working class theory) นี้จะให้ความสำคัญกับตัวแปร 2 ประการ คือ ประการแรก ได้แก่สภาพทางการศึกษา (educational condition) กับสังคมนิยม (capitalism) อีกประการหนึ่งได้แก่ มุคคัลที่ได้รับการศึกษาอบรมจากระบบการศึกษา และได้เข้าไปทำงานอยู่ในระบบทุนนิยม¹

ในระบบสังคมนิยมนั้นสถาบันการศึกษา (Educational Institution) มักจะตกเป็นเครื่องมือในการแสวงประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ สถาบันการศึกษาจะกลายเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ต่าง ๆ ทางด้านเทคนิคที่สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ผู้ที่จบการศึกษาจะถูกดึงให้เข้าไปทำงานรับใช้ระบบทุนนิยม ผู้ที่จบการศึกษามักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านเทคนิค เพื่อใช้ความรู้ของคนรักษาระบบทุนนิยมให้คงอยู่ต่อไป สถาบันการศึกษามีใช่เป็นสถาบันที่ให้ความรู้อย่างเป็นอิสระแก่นักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาสามารถนำเอาความรู้ที่ตนได้รับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นำความรู้ที่นำมาแก้ปัญหาความได้เปรียบเสียเปรียบ ให้เกิดความ เป็นธรรมขึ้นในสังคม แทนที่จะนำความรู้ที่ไปใช้ในการรักษาระบบโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจเฉพาะในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าสถาบันการศึกษากลายเป็นเครื่องมือในการแสวงประโยชน์จากผู้นอ้ออำนาจทางเศรษฐกิจ ที่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจของคนในระบบทุนนิยมแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา

นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังถูกกลุ่มที่มีอำนาจทางสังคมและการเมือง เช่น ทหาร ข้าราชการประจำ ใช้เป็นสถานที่ที่สังเคราะห์ (socialization) ค่านิยม ทัศนคติ ไปในแนวทางเดียวกับที่ตนต้องการ เนื่องจากสถาบันการศึกษาก็ได้ว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการกล่อมเกลางานการเมือง (political socialization) ให้กับสมาชิกใน

¹James L. Wood, The Sources of American Student Activism, (Massachusetts : Lexington Books, 1974), p.131.

สังคม¹ ขบวนการนักศึกษาจึงเกิดขึ้นมาจากความรู้สึกแห่งหน่วย (alienation) ต่อระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ เกิดความรู้สึกไม่ยอมรับระบบการศึกษาที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ขบวนการนักศึกษาต้องการที่จะทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบที่เป็นอยู่เพื่อให้อาชีพเป็นการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความเป็นอิสระ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง และมีความรับผิดชอบในการผลิตบุคลากรที่มีประสิทธิภาพต่อส่วนรวม มีใช้เพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่นักศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นและพยายามหาทางแก้ไขเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยมีปัญญาชน (intellectuals) ในสังคมเป็นผู้คอยสนับสนุน และกระตุ้นให้นักศึกษาเปลี่ยนความสนใจในเรื่องส่วนตัวไปสู่สังคมภายนอกและหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กระตุ้นความสำนึกทางการเมืองโดยเน้นถึงความสำคัญของชนชั้น ความสำนึกในชนชั้น (class consciousness) เพื่อให้นักศึกษาถูกใช้เป็นเครื่องมือต่อไป

แนวความคิดเกี่ยวกับชนชั้นกรรมาชีพใหม่ (new working class theory) นี้ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิ Marxist ที่มองว่ารัฐในสังคมทุนนิยมนั้นอำนาจตกอยู่ในมือของชนกลุ่มน้อยที่เป็นพวกอภิสิทธิ์ชน ครอบงำระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กดขี่ขูดรีดผลประโยชน์จากชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของสังคม ในที่สุดชนชั้นกรรมาชีพก็จะลุกฮือขึ้นมาต่อต้านล้มล้างระบบดังกล่าว ขบวนการนักศึกษาก็ถือได้ว่าเป็นชนชั้นกรรมาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ในสภาพที่สังคม เศรษฐกิจและการเมืองไม่มีความยุติธรรม ถูกกดขี่รีดรีดสิทธิเสรีภาพ นักศึกษาจึงจำเป็นต้องต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนจากการครอบงำ และแสวงหาความถูกต้องชอบธรรม ความสำนึกทางชนชั้น (class consciousness) ของปัญญาชน นักศึกษานั้นมีผลประโยชน์ทางชนชั้น (class interest) ที่แตกต่างไปจากผลประโยชน์ของชนชั้นอื่น² กล่าวคือ ผลประโยชน์ทางชนชั้นของนักศึกษานั้น หมายถึงค่านิยม

¹Clark Kerr, The Uses of the University, (Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1964); quoted in Chaichana Ingavata, "Students as an Agent of Social Change.." p.42.

²Anatol Rapoport, "Have the Intellectuals a Class Interest?" Our Generation, Vol.5 No.4 (1967), pp.31-49.

ของปัญญาชนอันเกิดจากอุดมการณ์ ความรู้สึกสำนึกถึงส่วนรวม การเสียสละเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม ในขณะที่ชนชั้นอื่นในสังคมมักจะหาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเท่านั้น เช่น ชนชั้นกรมาซีท์ก็จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มตนดีขึ้น เป็นการต่อสู้เรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น การปฏิบัติของขบวนการนักศึกษาจึงเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านระบบสังคมนิยมที่กดขี่และไม่มีโอกาส¹

6.2 การศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาของ อี ไรท์ แบคคี

อี ไรท์ แบคคี (E. Wright Bakke) ได้ทำการศึกษาขบวนการนักศึกษาในหลายประเทศ โดยศึกษาถึงตัวแปรที่กระตุ้นให้เกิดขบวนการนักศึกษา พิจารณาตัวแปรหลักที่เป็นสาเหตุของขบวนการนักศึกษาในหลายประเทศ และตัวแปรแทรกซ้อนที่เป็นตัวกำหนดความเข้มข้น รูปแบบและลักษณะการดำเนินการของขบวนการนักศึกษา ดังนี้²

1. ขั้นตอนที่คนวัยหนุ่มสาวกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (maturation of Youth)
2. การตระหนักถึงภาพพจน์ของความเป็นนักศึกษา (image of the student)
3. การเกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคม (involvement in societal problems)
4. ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ (relation to action groups)

¹Robin Blackburn, "A brief Guide to Bourgeois Ideology," in Student Power, ed. by Alexander Cockburn and Robin Blackburn (Middlesex : Penguin Books, 1969).

²Bakke, Student Politics, pp.58-68.

แบบคี่ ให้ความสำคัญกับตัวแปรในข้อแรกที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดขบวนการนักรศึกษา และตัวแปรในข้อ 2,3 และ 4 จะเป็นตัวแปรแทรกซ้อนที่จะเป็นตัวกำหนดลักษณะและรูปแบบของขบวนการนักรศึกษา กล่าวคือ

1. ขบวนการนักรศึกษาเกิดขึ้นเนื่องจากวัยของนักรศึกษานั้น เป็นขั้นตอนที่คนวัยหนุ่มสาวกำลังย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (maturation stage) ในขั้นนี้เด็กวัยหนุ่มสาวจะเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของคนในฐานะที่ตนจะเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งนักรศึกษาจะเรียนรู้บทบาทของการเป็นสมาชิกในสังคมที่แตกต่างไปจากพวกที่อยู่ในวันเดียวกับตน แต่ไม่ได้เป็นนักรศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากนักรศึกษาได้รับแรงกระตุ้นจากสภาพแวดล้อม โอกาส ปัญหาต่าง ๆ ที่ตนประสบในมหาวิทยาลัย และการเป็นนักรศึกษาจะทำให้เข้าใจบทบาทที่เหมาะสมของคนในสังคมได้ศึกษาบุคคลทั่วไป นักรศึกษาจึงเป็นพวกที่มีความทะเยอทะยาน (ambitions) ในการจะเข้าไปมีบทบาทในสังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้คนวัยหนุ่มสาวได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ดังนั้นพวกเขาจะต้องแสวงหาและสร้างลักษณะเฉพาะ (self-identity) ของกลุ่มคนขึ้นมาโดยการมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเพื่อนฝูง มีการสังสรรค์ ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างสถานะ (status) ของตน เป็นการหาประสบการณ์และสร้างการยอมรับในการที่ตนจะเข้าไปมีบทบาทในสังคม คนวัยหนุ่มสาวจึงเป็นวัยที่ผ่านการยอมรับจากสมาชิกภายในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และการเป็นสมาชิกของสังคม ในขั้นนี้นักรศึกษาจะมีการพัฒนาทางความคิด การแสดงออกในฐานะผู้แสดง (actions) ของสังคม การวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเป็นการแสดงว่าพวกตนมีความเป็นผู้ใหญ่ คนวัยหนุ่มสาว โดยเฉพาะนักรศึกษาจึงต้องการการยอมรับให้เข้ามาอยู่ในสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในการแสดงความรู้สึกชอบต่อสังคมในฐานะเป็นผู้ใหญ่

ขั้นตอนดังกล่าวนี้ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญก่อให้เกิดขบวนการนักรศึกษาขึ้น เป็นการที่นักรศึกษาซึ่งอยู่ในวัยหนุ่มสาวต้องการสร้างการยอมรับให้กลุ่มคนเข้าไปมีบทบาทในสังคมและมองว่าการเข้าไปมีบทบาทของพวกตนนั้นเป็น เรื่องที่สมควรธรรมและถูกต้อง โดยมีแรงสูงใจที่มาจากคนวัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่มีพลัง มีความกระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

2. ขบวนการนักศึกษาเป็นการแสดงออกถึงภาพพจน์ของ "ความเป็นนักศึกษา" (student image) ในที่นี้ภาพพจน์ของนักศึกษาถูกสร้างขึ้นมาจากนักศึกษาและคนทั่วไป ภาพพจน์นี้จะเป็นเงื่อนไขและข้อกำหนดในทางพฤติกรรมของขบวนการนักศึกษา ความคับข้องใจ (frustration) ที่มีต่อระบบมหาวิทยาลัยจะเป็นตัวกระตุ้นการแสดงออกตามภาพพจน์ดังกล่าว นอกจากนี้การรับรู้ (perception) ในเรื่องความแตกต่างระหว่างภาพพจน์ (image) และโอกาส (opportunities) ของนักศึกษาจะเป็นตัวกระตุ้นให้ขบวนการนักศึกษาตระหนักถึงบทบาทของตนภายในมหาวิทยาลัย

แบคคี อธิบายต่อไปว่า ภาพพจน์ความเป็นนักศึกษาจะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าตัวตนของนักศึกษาเป็นอย่างไรในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ (rights and duties) สิทธิพิเศษ (privileges) จุดยืนของนักศึกษา (standing) และการแสดงออกของนักศึกษา (actions) ภาพพจน์เหล่านี้มาจากวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมของนักศึกษาและจะเป็นตัวกำหนดว่านักศึกษาและสังคมจะมีภาพพจน์ต่อกันเช่นไร¹ ภาพพจน์ของความเป็นนักศึกษาในสายตาคนทั่วไปมองว่านักศึกษาเป็นผู้ที่มีอิสระ (freedom) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-determination) มีเกียรติ (prestige) มีความได้เปรียบในอาชีพการงาน (career advantages) มีความเป็นปัญญาชน (intellectual) และเป็นผู้มีอุดมการณ์ (idealism)²

ดังนั้นเมื่อนักศึกษาเข้ามาอยู่ในมหาวิทยาลัย เขาก็จะเรียนรู้ถึงภาพพจน์และหน้าที่ของความเป็นนักศึกษา และบทบาทที่เขาจะต้องกระทำเมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมของผู้ใหญ่นอกจากภาพพจน์ความเป็นนักศึกษา (image of the student) และประสบการณ์ภายในมหาวิทยาลัย (university experiences) แล้ว โอกาส (opportunities) ในการแสดงออกตามภาพพจน์ดังกล่าวในสังคม ก็จะเป็นตัวกระตุ้นให้นักศึกษาแสดงบทบาทที่เหมาะสม โอกาสในที่นี้หมายถึงภาพพจน์ดั้งเดิมของนักศึกษาจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดการกระทำที่เหมาะสม ความคับข้องใจในเรื่องต่าง ๆ ของนักศึกษา สถานการณ์หรือเงื่อนไข

¹ Bakke, Student Politics, p.62.

² Ibid., pp.63-65.

ในมหาวิทยาลัยและสังคมเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงถึงลักษณะความเชื่อมั่นในตัวเอง อันเป็นการแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ และ

3. ขบวนการนักศึกษามีความเกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคม (societal problems) การที่นักศึกษาออกไปมีบทบาทภายนอกมหาวิทยาลัยนั้น ทำให้นักศึกษาเข้าไปรับรู้ปัญหาของประเทศชาติที่คนส่วนใหญ่กำลังประสบอยู่ โดยเฉพาะพวกที่เรียนในสาขาวิชา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และนิติศาสตร์ จะเป็นพวกที่ติดตามปัญหาทางสังคมอย่างใกล้ชิด จึงเป็นพวกที่พยายามจะเข้าไปแก้ไขปัญหาของสังคม นักศึกษาจะเป็นพวกที่มีการรับรู้และความสนใจต่อปัญหาเพิ่มมากกว่าคนทั่วไป ปัญหาสังคมจะเป็นตัวกระตุ้นในการเข้าไปมีบทบาทในสังคม ซึ่งการเข้าไปมีบทบาทของขบวนการนักศึกษาจะขึ้นอยู่กับโอกาส ความสำคัญของปัญหา และวัตถุประสงค์ในการแสดงออก

4. ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นในสังคม (relation to action group) นอกเหนือจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคมแล้ว นักศึกษายังได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งการติดต่อและการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้เป็นตัวกระตุ้นขอบเขต วิธีการ และการดำเนินงานของขบวนการนักศึกษา จากความสัมพันธ์ดังกล่าว ขบวนการนักศึกษาอาจได้รับการสนับสนุนและการต่อต้านจากกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้กลุ่มทั้งสองก็อาจใช้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นเครื่องมือในการบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตน

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า อี. ไรท์ แบคคี (E. Wright Bakke) ได้ให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนจากวัยหนุ่มสาวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ (maturation of youth) เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดขบวนการนักศึกษา และได้กำหนดตัวแปรแทรกซ้อน (intervening variables) ที่เป็นปัจจัยทางด้านสถานการณ์แวดล้อม อันได้แก่ภาพพจน์ความเป็นนักศึกษา (student image) ความเกี่ยวพันในปัญหาทางสังคม (societal problems) และความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นในสังคม (relation to action groups) เป็นปัจจัยในการกำหนดลักษณะและรูปแบบในการดำเนินการของขบวนการนักศึกษา

6.3 การศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาของ ริชาร์ด แฟล็ค

ริชาร์ด แฟล็ค (Richard Flacks) ได้กล่าวถึงความไม่พอใจของนักศึกษาอันจะนำไปสู่การเกิดขบวนการนักศึกษา มีสาเหตุมาจากเงื่อนไข 2 ประการ คือ¹

1. เมื่อนักศึกษารู้สึกคนเป็นส่วนเกินอยู่ในตลาดแรงงาน อันเนื่องมาจากจำนวนนักศึกษามีมากเกินกว่าโอกาสการจ้างงาน และความสามารถของนักศึกษาที่สูงกว่างานที่ได้รับ
2. เมื่อพวกเขาพบว่าค่าปีนแบบเก่าที่ได้รับการถ่ายทอดในวัยเด็กนั้น ไม่มีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม อิทธิพลของแนวความคิดทางตะวันตก แนวความคิดสมัยใหม่ ได้ทำให้นักศึกษามองเห็นความแตกต่างระหว่างอำนาจแบบเก่าและอำนาจแบบใหม่ นักศึกษาจึงเกิดความไม่พอใจในสภาพสังคมของตน

ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการดังกล่าว นักศึกษาถือว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนในการรับเอา ค่าปีน รูปแบบความชอบธรรม แบบแผนชีวิตแบบใหม่มาใช้กับสังคม

6.4 การศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาของ แฟรงค์ เอ พินเนอร์

แฟรงค์ เอ พินเนอร์ (Frank A. Pinner) ได้กล่าวว่าในฐานะที่นิสิตนักศึกษาเป็น "ชนชั้นนำส่วนเกิน" หากเขาจึงมีฐานะทางสังคมที่มีลักษณะพิเศษแปลกออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ ในข้อที่ว่าพวกเขามีมูลเหตุสูงใจผลักดันพฤติกรรมที่มีลักษณะ 2 ด้านคือ ความต้องการที่จะมีความแตกต่างทางสังคมกับการมีจิตใจเพื่อมวลชน และเพราะความแตกต่างทางสังคมนี้ จึงทำให้มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน นอกจากนั้นการที่สื่อสารมวลชนสมัยใหม่ก้าวหน้าไปมากนิสิตนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่สามารถถูกปลุกกระดม (mobilized) ได้ง่ายที่สุด

¹Richard Flacks, "The Liberated Generation : An Exploration of the Roots of Student Protest," Journal of Social Science Issues Vol.23 No.3 (1967), p. 53.

การที่การเคลื่อนไหวของพวกเขามีผลมากน้อยเพียงใดนี้ ขึ้นอยู่กับอำนาจในฐานะที่พวกเขาเป็นสมาชิกของชุมชนทางปัญญา ซึ่งได้รับความเชื่อถือจากสาธารณชนและความสามารถของพวกเขในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม ถ้าเขาไม่สามารถอาศัยปัจจัยทั้ง 2 ประการมาใช้ประโยชน์ได้ พวกเขาที่จะถอยหนีจากสาธตกิจและมักจะหันไปใช้ยุทธวิธีการข่มขู่และความรุนแรงแทน อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรจัดว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สามารถใช้ได้ผลมากกว่าวิธีอื่น¹

นอกจากนี้ ได้มีการกล่าวถึงสาเหตุของการที่นักศึกษาได้เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับทางการเมืองไว้ดังนี้ คือ²

1. ขบวนการนักศึกษาเป็นเรื่องของความขัดแย้งในทางความคิด และทัศนคติภายในของนักศึกษาเอง อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงภายในอย่างลึกซึ้ง
2. เป็นเรื่องราวของความขัดแย้งทางความคิดเห็น และทัศนคติของนักศึกษา กับสังคมภายนอก คือสภาพความเป็นไปของสังคมในปัจจุบัน เช่น เกี่ยวกับปัญหาความสงบภายในประเทศ ปัญหาความเสมอภาค ความยุติธรรม ปัญหาคอร์รัปชั่น ปัญหาระหว่างประเทศ ฯลฯ

การที่กลุ่มนักศึกษาก่อความวุ่นวาย เข้าไปมีพฤติกรรมทางการเมือง จึงเป็นการแสดงออกถึงลักษณะแห่งความขัดแย้งในสังคม โดยเฉพาะทางความคิดเห็นและทัศนคติระหว่างกลุ่มนักศึกษา กับรัฐบาล อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลง

¹Frank A. Pinner, "Students : A Marginal Elite in Politics," Students Protest, eds. P.G. Altbach and R.S. Fanfer, (Paris : The Annales , May 1971), pp. 127-138.

²Ferment in University, Dialogue, Vol.1 No.1 1968), The U.S. Information Service Thailand, pp. 34-45, อ้างถึงใน สนธิ บางยี่ขันธ, นักศึกษา : ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, 2517), หน้า 40.

แปลงของสังคมจากการพัฒนาประเทศ¹ และจากการบริหารประเทศของเจ้าหน้าที่รัฐบาล
 ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาที่มีทัศนคติและอุดมคติในทางการเมืองและสังคมกับผู้
 บริหารประเทศ² ดังนั้นนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนา ไม่
 เพียงแต่จะเป็นปัญญาชนซึ่งเตรียมตัวที่จะเข้าไปมีบทบาทต่อสังคมในอนาคตเท่านั้น แต่ยัง
 พยายามมีบทบาทเข้าร่วมทางการเมืองแม้ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ด้วย³ และ ซี ไรท์ มิลล์
 (C. Wright Mills) ได้กล่าวว่าในกลุ่มปัญญาชนและนักศึกษาจะมีศักยภาพ (poten-
 tial mass) ที่ยิ่งใหญ่อันจะเป็นรากฐานสำหรับความเคลื่อนไหวในการปฏิวัติใหม่ ๆ และ
 เป็นบ่อเกิดแห่งผู้นำใหม่ ๆ และเป็นบ่อเกิดแห่งผู้นำใหม่จากการสนับสนุนของปวงชนในขณะ
 ที่สิ่งอื่น ๆ ของสังคมไม่ได้คงเหลืออยู่ ความสนใจของประชาชนก็จะไปรวมอยู่ที่ความ
 เคลื่อนไหวของนักศึกษา⁴

จากการที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เรามองเห็นลักษณะเด่นของนิสิตนักศึกษา และ
 การรวมตัวกันเป็นขบวนการนักศึกษา (student movement) ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาค้น
 คว้าทั้งในแง่ของจิตวิทยาและสังคมวิทยา ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าขบวนการนักศึกษาเป็น
 ผลมาจากความขัดแย้งระหว่างวัย (general conflict) ที่คนในวัยหนุ่มสาวกำลังมีการ
 เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ จึงต้องการให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ในขณะที่เด็กคน
 วยหนุ่มสาวมักจะปฏิเสธค่านิยมแบบเก่า ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่
 (modernization) ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่าในสังคมที่ไม่ต้องการการ
 เปลี่ยนแปลงกับคนรุ่นใหม่ที่เป็นนิสิตนักศึกษา ประกอบกับนิสิตศึกษามีลักษณะพิเศษที่แตก
 ต่างจากคนกลุ่มอื่นในสังคม นักศึกษาจะมีจุดยืนของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความ

¹ Leonard Brom, Sociology : Collective Behavior, ประเสริฐ
 แยมกลินฟุ้ง (แปล) (กรุงเทพมหานคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, 2519), หน้า 15-18.

² ปรวิทย์ อึ้งภากรณ์, "ปรากฏการณ์ที่หุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เมื่อ 22 กรกฎาคม
 2511," ใน วารสารรัฐศาสตร์นิเทศก์, (กันยายน 2511), หน้า 25-39.

³ Seymour M. Lipset, "University and Politics in
 Underdevelopment Countries," Ibid., pp.5-6.

⁴ Ferment in University, Ibid., pp.56-57.

เป็นปัญหาชน และม็อดมการณ์ ทำให้นักศึกษาต้องการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่เดิมให้ดีขึ้น การเข้าไปมีบทบาททางการเมือง (political participation) จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาต่อไปถึงขั้นตอนและรูปแบบของการเข้ามามีบทบาททางการเมือง

7. แนวความคิดของนักศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วม (participation) ในพจนานุกรม หมายถึง "หลักการที่บุคคลจะได้รับผลประโยชน์โดยการตัดสินใจซึ่งกระทำโดยสถาบันการเมืองและสังคม และจะต้องร่วมในการตัดสินใจนั้นด้วย"¹

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) จึงหมายถึงกิจกรรมที่ทำโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในทางการเมือง รวมตลอดถึงการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ สถาบันทางการเมืองอีกทั้งกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมือง หรือร่วมชุมนุมเพื่อรับฟังเหตุความเป็นไปทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ของทางราชการ หรือสมาชิกทางการเมืองนั้น²

การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ได้มีผู้ทำการศึกษาไว้มากมาย แต่ที่สำคัญได้แก่

¹Alen Bullock and Oliver Stallybrass (eds.) The Harper Dictionary of Modern Thought, (New York : Harper and Row Publisher, 1977), p.458.

²Geoggrey K. Roberts, A Dictionary of Political Analysis, (Great Britain : Longman, 1971), p.145.

แซมมวล พี ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) และ จอร์จ โดมิงเกซ (George I. Dominguez) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า "เป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้กำลังหรือไม่ใช้ เป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง¹

ฮันติงตัน ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคน ที่มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยฮันติงตันได้พิจารณาขอบเขตของความหมายเฉพาะการกระทำไม่รวมถึงทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ นักการเมืองอาชีพ (political professional) เช่น ผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้นจะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (part-time) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังหมายความเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่จำกัดในสังคมไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดันหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ก็ถือเป็น การมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเอง (automatic participation) หรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วม (mobilized participation)

¹Samuel P. Huntington, and George I. Dominguez, "Political Development," in Handbook of Political Science : Macro Political Theory, Vol.III ed., Fred Greenstein and Nelson Polsby (Reading Mass : Addison-Wesley, 1975), p.33.

ส่วนนักวิชาการไทย ทิพาพร พิมพ์สุทธิ ได้ให้คำนิยามการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลกระทำการ (activity) เพื่อมุ่งมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล การมีส่วนร่วมจะเป็นแบบโดยตรง คือ การมีส่วนร่วมแบบอิสระ (autonomies participation) หรือการมีส่วนร่วมโดยทางอ้อมที่ เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบกระตุ้นหรือชักจูง (mobilized participation)¹

จรรยา สุภาพ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยซึ่งการเข้ามีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะเข้ามีส่วนร่วมในเรื่องของการกำหนดนโยบายการตัดสินใจ และกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาลในทางการเมือง หรือการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในคณะรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาลและการแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง²

การเมืองในระบบประชาธิปไตย จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เข้ามีส่วนร่วมแสดงออกถึงความต้องการอย่างเสรี ซึ่งการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เป็นการแสดงออกถึงสิทธิและหน้าที่ ความริเริ่มรับผิดชอบของประชาชน โดยมีได้หมายความเฉพาะการเข้าไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือเพียงแค่มัครเข้ารับการเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่หมายรวมถึงการเข้าไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ความสามารถ และโอกาส ตลอดจนการกระทำทุกอย่างที่แสดงถึงความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตน เพื่อมุ่งประสงค์ที่จะทำให้เกิดผลต่อกระบวนการตัดสินใจในทางการเมือง (decision-making process in politics) ตามครรลองของประชาธิปไตยนั่นเอง³

¹ ทิพาพร พิมพ์สุทธิ, พัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 105-204.

² จรรยา สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 333.

³ วิสุทธิ โทธิแท้, "ความคิดเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย," รัฐศาสตร์สาร 3 (สิงหาคม 2519), หน้า 36.

ดังนั้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปของกลุ่มทางการเมือง ซึ่งอาจจะ เป็นกลุ่มที่เป็นทางการ (formal group) เช่น พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ ต่าง ๆ ตลอดจนสมาคมทางการเมืองหรือกลุ่มทางการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มไม่เป็นทาง การ (informal group) เช่น กลุ่มผู้เรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ ท้องถิ่นในเรื่องสาธารณะบางอย่าง ถือได้ว่าเป็นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน

กลุ่มทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่เป็นทางการนี้สำคัญมากในการ พัฒนาในระบบประชาธิปไตย และในการธำรงรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงและมี ประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมือง (political parties) และกลุ่มผล ประโยชน์ที่มีวัตถุประสงค์แน่นอนเฉพาะอย่าง (specialised interest group) เพราะกลุ่มการเมืองเหล่านี้ จะเป็นเสมือนหนึ่งกลไกในการควบคุมและการบริหารกลไกใน ทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ให้ปฏิบัติหน้าที่ไปตามความต้องการของประชาชนโดยส่วน รวมอย่างมีหลักเกณฑ์ที่มีระเบียบแบบแผนและมีประสิทธิภาพ

นักศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้มีการจำแนกกิจกรรม ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไว้หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ผลงานของ ซีดนี เวอร์บา และคณะ (Sidney Verba)¹ นอร์แมน ไนย์ (Norman Nie)² ชูซาน

¹Sidney Verba and Norman H. Nie, Modes of Democratic Participation : A Cross National Comparison (Beverly Hill : Sage Publication, 1971), pp.41-43, 57-59.

²Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation," in The Handbook of Political Science : Non-Governmented Politics Vol.4 eds. Fred I. Greenstien and Nelson W. Polsby (Reading Mass : Addison-Wilsey, 1975), pp.41-45.

เวลช์ (Susan Welch)¹ เลสเตอร์ มิลบรัท (Lester W. Milbrath)² และแซมมวล พี ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington)³ ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาถึงรูปแบบที่นักศึกษาจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สำหรับประเทศที่ใช้ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนทำงานได้อย่างเต็มที่แล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมของพลเมืองที่สามารถทำได้อย่างสม่ำเสมอและมีอิทธิพลเหนือผู้นำ โดยทำให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับนโยบายของตนเพื่อให้ได้คะแนนเสียงสนับสนุนเสมอ ในทางทฤษฎีเชิงวิชาการแล้ว ถือกันว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุด และสามารถวัดค่าของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ให้ความเที่ยงมากที่สุด⁴

ในการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง มักให้นิยามเชิงปฏิบัติการแก่นวความคิดนี้โดยพิจารณาจากจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง (voting turnout) แต่ในวงการรัฐศาสตร์ยังพบความเกี่ยวพันของตัวเลขนี้กับพฤติกรรมทางการเมืองในแง่ต่าง ๆ น้อยมาก โดยเฉพาะหากจะพิจารณาเปรียบเทียบกับกิจกรรมตลอดชีวิตของบุคคลแล้ว การ

¹Susan Welch, "Dimension of Political Participation in a Canadian Sample," Canadian Journal Political Science 8 (December, 1975), pp.353-356.

²Lester W. Milbrath, Political Participation : Why and How People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally, 1977), pp.9-14.

³Samuel P. Huntington, No Easy Choice : Political Participation in Developing Country (Cambridge : Harvard University Press, 1976), pp.161-167.

⁴พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ 17 (มกราคม-มีนาคม, 2523), หน้า 80.

พิจารณาจากการ ไปออกเสียงเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียวจะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด เพราะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย ขณะที่รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบอื่น ๆ เป็นต้นว่าการ ผิดคามท้าวสารการเมืองจากวิหุ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ หรือช่วยในการหาเสียงเลือกตั้ง การเรียกร้องผลประโยชน์จากผู้ประกอบการ ฯลฯ นั้นใช้ช่วงเวลายาวนาน หรือดีกว่าการ ไปลงคะแนนเสียงมาก แต่เมื่อพิจารณาอย่างรวม ๆ แล้ว การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถกำหนดความเป็นไปของรัฐบาลหรือการปกครองได้ทันทีทันใด สอดคล้องว่า ใครอยู่ใครไปโดยทันที การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจึงมีความสำคัญมาก¹

2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง (party and campaign activities) ชิคปีย์ เวอร์ธมา และนอร์แมน ไนย์ อธิบายถึงกิจกรรมประเภทนี้ว่า หมายถึง การชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน การทำงานให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งอย่างกระตือรือร้น การเข้าร่วมการประชุมหรือการประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง และผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง และการเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง²

เลสเตอร์ มิลแบรทได้แยกแยะการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้เป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมืองในระยะเวลาการเลือกตั้งหรือระหว่างการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เป็นการมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการรณรงค์หาเสียง รวมถึงการให้ความสนับสนุนด้านการเงิน การชักชวนให้ประชาชนไปลงคะแนนเพื่อใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง พยายามชักจูงให้มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน ตลอดจนการสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

² Sidney Verba and Norman H. Nie, Participation in America: Political Democracy and Social Equality (New York: Harper & Row, 1972), p.31.

³ Milbrath, Political Participation, p.10.

3. กิจกรรมชุมชน (community activities) เป็นกิจกรรมขององค์การหรือกลุ่มที่เกี่ยวกับปัญหาการเมืองและสังคม มีการตั้งกลุ่มโดยให้ความสนใจศึกษาและทำงานเกี่ยวกับปัญหาเหล่านั้น บุคคลจะเข้าร่วมทำงานเป็นสมาชิกที่กระตือรือร้นในกลุ่มหรือองค์การเหล่านี้ ซึ่งเป็นองค์การที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ แต่ไม่ใช่องค์การของรัฐบาล¹

ฮันติงตัน กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้โดยเรียกว่า กิจกรรมเชิงองค์การ (organizational activities) ซึ่งหมายถึงการเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ของกลุ่มองค์กรที่มีเป้าหมายสำคัญและเด่นชัดในการเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับผลประโยชน์หรือปัญหาเฉพาะเรื่องหรือผลประโยชน์และปัญหาทั่ว ๆ ไปก็ได้ การที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์การประเภทนี้ แม้บุคคลนั้นจะไม่ได้กระทำการเพื่อบริการหรือผลประโยชน์ของรัฐบาลด้วยตนเองก็ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหนึ่ง²

4. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (contacting official) หมายถึงการกระทำของบุคคลในลักษณะที่เป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาหรือรักษามลประโยชน์บางอย่างของคนหรือกลุ่มเล็ก ๆ ของคน ปัญหาที่เขาสนใจและนำไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้น เป็นสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อบุคคลนั้น

ซีคเนียร์ เวอร์บา และคณะ เรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ว่า การเข้ามีส่วนร่วมแบบกัมแคม (parochial participation) หรือ การติดต่อเฉพาะเรื่อง (particularized contacting)³

¹Verba and Nie, Participation in America : Political Democracy and Social Equality, p.35.

²Huntington and Nelson, No Easy Choice : Political Participation in Developing Country, p.13.

³Verba, Nie and Kim, Participation in America : Political Democracy and Social Equality, pp.26-44.

5. การล็อบบี้ (lobbying) หมายถึงความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือผู้นำพรรคการเมือง เพื่อเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจหรือปัญหาที่มีผลกระทบถึงประชาชนมักอยู่ในรูปของการกระทำเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านร่างกฎหมายหรือนโยบายอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ

6. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการประท้วง (protestors) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับที่หันเหี่ยงและเนลสัน เรียกว่าการใช้ความรุนแรง (violence) ซึ่งหมายถึงความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วยการก่อให้เกิดความเสียหายทางกายภาพ (physical damage) ต่อบุคคลและทรัพย์สิน¹

เลสเตอร์ มิลแบรท อธิบายว่าลักษณะของการประท้วงนั้น คือการเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะ การจลาจล การเดินขบวน ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง กฎหมาย และนโยบายที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง

7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทของผู้สื่อสารข่าวสาร (communicators) หมายถึง การที่บุคคลจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ส่งจดหมาย แสดงความสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในการดำเนินการที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม รวมถึงการเข้าชุกชุกถกเถียงปัญหาทางการเมือง การให้ข่าวสารทางการเมืองแก่เพื่อนบ้าน แสดงความคิดเห็นของตนเองต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นไปยังหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่าง ๆ ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนด้านวาจาระหว่างบุคคล (verbal interchange) และผู้ที่จะมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ได้จะต้องมีพื้นฐานการศึกษาสูงพอสมควร มีการรับรู้ข่าวสารในระดับสูง และมีความสนใจทางการเมืองสูงด้วย

¹Huntington and Nelson, *No Easy Choice*, p.15.

ปัจจัยกระตุ้นให้นักศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งในที่นี้จะพิจารณาปัจจัยด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยดูจากปัจจัยด้านบทบาทของปัญญาชน การแบ่งชั้นทางสังคม ความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำ และนโยบายของรัฐบาลที่มีผลต่อประชาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางด้านบทบาทของปัญญาชน (intelligensia) แนวความคิด นี้เป็นแนวความคิดเชิงประวัติศาสตร์ที่มีสมมุติฐานว่า พัฒนาการของขบวนการชาตินิยมและผลกระทบของอุดมการณ์ชาตินิยมจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย บทบาทของปัญญาชนที่ทำการเผยแพร่ความคิด เกี่ยวกับความเสมอภาค และความชาติเป็นนิยามจะเป็นการกระตุ้นให้มวลชนสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยเริ่มจากการเข้าร่วมขบวนการชาตินิยม แนวความคิดนี้ให้ความสำคัญกับปัญญาชนในฐานะที่เป็นผู้นำความคิดใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของส่วนอื่น ๆ ในสังคม

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratification) แนวความคิดนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) โดยพิจารณาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ต่อการแบ่งชั้นทางสังคม กล่าวคือ จะสร้างให้เกิดกลุ่มใหม่และเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเดิมที่มีอยู่ ผลจากสองประการนี้จะทำให้เกิดความพยายามที่จะเข้าสู่ระบอบการเมือง กล่าวคือ แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพเป็นแนวความคิดที่ให้ความสนใจกับปัญหาทางจิตวิทยาของกลุ่มสังคมที่สูง เสียสถานภาพของคน ชั้นเบื้องมาจากกระบวนการเปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่ ในสังคมที่มีความเป็นสมัยใหม่พื้นฐานของสถานภาพที่สูงในสังคม ได้แก่ ความมั่งคั่งและอำนาจ ซึ่งมีกจะได้นมาจากการมีการศึกษาที่ดี มีโลกทัศน์และวิถีชีวิตที่เป็นสมัยใหม่ ซึ่งแตกต่างจากในสังคมดั้งเดิมที่มีชาติตระกูลหรือศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญ กลุ่มที่มีสถานภาพสูงอยู่ในสังคมดั้งเดิมที่เกรงจะเสียสถานภาพเดิม และกลุ่มที่ต้องการจะยกสถานภาพของตนก็จะใช้การมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อการมีอำนาจและอิทธิพล ชั้นจะเป็นการสร้างหรือรักษาสถานภาพของคน

การพิจารณาปัจจัยทางด้านการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratifications) จะเป็นการเน้นในเรื่องการต่อสู้เพื่อสถานภาพทางสังคม บางครั้งความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็มีได้เป็นไปเพื่อสร้างหรือรักษาสถานภาพทางสังคมของตน สถานภาพทางสังคมนั้น อาจมีความสำคัญมากกว่าการดำเนินการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคมก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่กำลังพัฒนา ปัญหาว่าใครเป็นผู้ปกครองนั้นสำคัญกว่าปัญหาว่าปกครองอย่างไร?

3. ปัจจัยด้านความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำ (intra elite conflict) ความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำก็สามารถเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ก่อให้เกิดมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้² ในระบบการเมืองที่กลุ่มผู้นำมีความเป็นเอกภาพสูงในประเทศกำลังพัฒนา จะไม่มีการกระตุ้นเราให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าในระบบที่ผู้นำมีความขัดแย้งกัน และอาจมีแนวโน้มที่จะจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้อยู่ในระดับต่ำด้วย เนื่องจากในระบบการเมืองที่มีความขัดแย้งหรือมีการแข่งขันกันสูง ทั้งผู้นำที่กำลังครองอำนาจอยู่และผู้ที่ต้องการแบ่งอำนาจต่างก็พยายามหาฐานสนับสนุนจากประชาชนเพื่อใช้ต่อสู้กับอีกฝ่ายหนึ่ง

4. ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลที่มีผลต่อประชาชน เมื่อมีการขยายขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลในด้านการออกกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (regulative) และการดึงทรัพยากรและสรรหกำลัง (extractive) ทำให้กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมต้องเข้ามาสัมพันธ์กับรัฐบาล เช่น ในการเก็บภาษี การควบคุมกฎจราจร ถ้าจะมีการออกกฎเกณฑ์เพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มก็จะมีการรวมตัว เพื่อแสดงปฏิกิริยาต่อกฎเกณฑ์

¹ Myron Weiner, "Political Participation : Crisis of the Political Process," in Crisis and Squenee in Political Development, ed. by Leonard Binder and Others (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1971), p.167.

² เสน่ห์ นนทะโชติ, "การสื่อสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 33.

เหล่านั้นคือรัฐบาล ประชาชนอาจรวมตัวกันเพื่อกดดันต่อรัฐบาลในเรื่องสวัสดิการทางสังคมที่จะได้รับ ทำให้กลุ่มต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในที่สุด การที่รัฐบาลให้สิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็น ฯลฯ ก็เป็นการกระตุ้นหรือจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ให้เข้าสู่กระบวนการทางการเมือง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะขยายตัวเมื่อรัฐเปิดโอกาส ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตยจึงมีสูงกว่าในสังคมอำนาจนิยม

สรุปจากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ นั้น นิสิตนักศึกษาถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่สามารถใช้ช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการที่นิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่ไม่มีลักษณะเด่น คือ มีอุดมการณ์และความเป็นปึกแผ่น กระตุ้นให้นักศึกษาเข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

สำหรับปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญได้แก่ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งได้แก่ แรงจูงใจ โอกาส และทรัพยากร¹ ปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน และจะส่งผลให้นักศึกษาเข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากกว่าประชาชนโดยทั่วไป กล่าวคือ

1. แรงจูงใจ จะเป็นสิ่งชักจูงให้บุคคลสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ความรู้สึกที่ว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งพึงกระทำ เป็นพันธะหน้าที่ของพลเมือง (civic obligation) ของพลเมืองที่จะพึงกระทำ ความตระหนักในพันธะหน้าที่ของพลเมืองนี้ จะมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาและอาชีพ² โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษามัธยมศึกษาในการพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะการศึกษาจะเป็นระดับใดก็ตาม ระบบการศึกษาจะมีผลในการหล่อหลอมทัศนคติที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่สภาวะความเป็นพลเมืองดีของระบบนั้น³

¹James David Barber, Citizen Politics, (Chicago : Markham Publishing, 1972), p.27.

²V.O. Key, Public Opinion and American Democracy, (New York : Knopp, 1961), p. 184.

³Ibid., pp.316-17.

แรงจูงใจอีกประการหนึ่งได้แก่ ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) ซึ่งเป็นความรู้สึกว่าตนเองเข้าใจและมีอิทธิพลต่อการเมือง การปกครอง เป็นความรู้สึกว่าตนจะได้รับประโยชน์จากการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ ความผูกพันและความสนใจทางการเมือง (political involvement) ก็มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละบุคคล ผู้ที่มีความรู้สึกเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองและมีความสนใจทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจ ความสนใจทางการเมืองอาจพิจารณาได้จาก การติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน การชุกชุมในประเด็นทางการเมือง การไปฟังการหาเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ

2. โอกาสและทรัพยากร โอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง บุคคลอาจจะมีโอกาสหรืออุปสรรคแตกต่างกันมากมายในการจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น บทบัญญัติทางกฎหมาย อาชีพการงาน แม้กระทั่งอุปสรรคจากที่ตั้งของหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น

ทรัพยากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญได้แก่ ความรู้ ทักษะ และเงิน¹ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการศึกษา พบว่าพลเมืองที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ² และอัตราการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์ในทาง

¹พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," อ้างแล้ว, หน้า 99.

²Herbert McClosky, "Political Participation," International Encyclopedia of the Social Sciences, 12 (1968), pp.252-264; Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston : Little Brown, 1966); Norman Nie, Powell G. Bringham, Jr., and Kenneth Prewitt, "Social Structure and Political Participation : Development Relationship, Part I and II," American Political Science Review, Vol. 63 No.3(1970), pp.361-378, 8098-832.

บวกกับการศึกษาและอาชีพ¹ กล่าวคือ คนที่มีการศึกษาสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง และคนที่มีอาชีพที่ใช้วิชาชีพ (professional) มีรายได้ดียิ่งเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากเช่นกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งชนชั้นทางสังคม (social class) มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากความแตกต่างทางด้านการมีเวลาว่างจากการทำงาน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีความรู้สึกพลัดพรากจากสิ่งที่หึงได้รับทางการเมือง มีความสามารถในการมองเห็นและเข้าใจในนโยบายได้ชัดเจน มองเห็นผลประโยชน์ของตนและกลุ่มตน มีความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มและองค์การ ตลอดจนมีความพึงพอใจในชีวิตและโอกาสที่จะเขยิบชั้นทางสังคม²

รายได้ก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีรายได้มากกว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย³ ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างของรายได้มีความเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติ กล่าวคือ ผู้ที่มีความมั่งคั่งมากกว่ามักจะมีระดับการศึกษาสูงกว่า ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเศรษฐกิจและการเมืองต่าง ๆ มากกว่า จึงทำให้มีการพัฒนาทัศนคติและความเชื่อต่าง ๆ ของคนที่เอื้อต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า

ทักษะก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ทักษะในที่นี้หมายถึงการรับรู้และเข้าใจระบบการเมืองและประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้อย่างดี อาชีพการงานก็มีส่วนส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์และทักษะทางการเมืองเพิ่มขึ้นได้ ประสบการณ์ด้านการศึกษาของบุคคลและประสบการณ์จากการทำงาน จะทำให้คนมีทักษะทั้งในด้านส่วนตัว สังคมและสติปัญญา

¹Nie and Verba, "Political Participation," The Handbook of Political Science : Non-Government Politics, pp.41-5.

²Robert E. Lane, Political Life (Glencoe : Free Press, 1965), p.174.

³Lester W. Milbrath, Political Participation : Why and How People Get Involved in Politics, p.98.

กันจะถ่วงวาทประโยชน์คือกิจกรรมทางการเมืองที่บุคคลนั้นปรารถนาจะทำ รวมทั้งการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่านิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีความได้เปรียบในประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมา จากการที่นิสิตนักศึกษาไม่ต้องรับภาระเรื่องปากท้องในการดำรงชีพ ทำให้มีเวลาในการติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง การเข้าไม่มีบทบาททางการเมืองและการเข้าไม่มีบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษา อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วง ที่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เลือกอันวาท การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตศึกษามักจะหาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะกลุ่มคนเท่านั้น มันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย (democratic development) ในระบอบการเมืองซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

แนวความคิดเกี่ยวกับ "ประชาธิปไตย" และ "นักศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย"

1. แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ก่อนที่จะเร้าการศึกษาในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น เราควรจะทำ ความเข้าใจในความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" (democracy) เสียก่อน ประชาธิปไตยมาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำรวมกัน คือ Demos ซึ่งแปลว่า ประชาชน กับ Kratos ซึ่งแปลว่าอำนาจหรือการปกครอง เมื่อนำมารวมกัน หมายความว่า เป็นการปกครองของประชาชนหรือการปกครองโดยประชาชน ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่มีมาแต่สมัยกรีกโบราณ และได้รับการพัฒนา รูปแบบและแนวความคิดเรื่อยมาจนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 ประชาธิปไตยได้กลายเป็นระบอบการปกครองของหลายประเทศที่ได้ชื่อว่าพัฒนาแล้วทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่น สหภาพโซเวียต เดนมาร์ก สวีเดน เบลเยียม ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ได้มีนักคิดนักวิชาการเป็นจำนวนมาก เช่น คาร์ตัน ที โรส, เอ็ดเวิร์ด ชิลส์ เป็นต้น ได้ให้ความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ในลักษณะต่าง ๆ กัน หอจะสรุปได้ดังนี้

คาร์ตัน ซี โรดี (Carton C. Rodee) กล่าวว่า ประเทศที่เป็นประชาธิปไตย จะพยายามก้าวไปสู่ชีวิตที่ค้ำงาม เพื่อประชาชนของตนทุก ๆ คนโดยไม่หยุดยั้ง นั่นก็คือ ให้มี เสรีภาพของแต่ละคนมากที่สุดพร้อม ๆ กับการได้รับความคุ้มครองในชีวิต ความปลอดภัย การสงเคราะห์ และการมีโอกาสในชีวิตที่กว้างขวางที่สุดสำหรับทุกคน นำไปสู่จุดหมาย ปลายทาง อันได้แก่ โอกาสที่จะให้แก่ทุกคนเท่าเทียมกันมากที่สุดเท่าที่ธรรมชาติจะอำนวย เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละคนให้เต็มທີ່ที่สุด และให้ได้มาซึ่งการเข้าร่วมมีบทบาทใน การการเมืองอย่างจริงจังของประชาชนเป็นจำนวนมากที่สุด¹

เอ็ดเวิร์ด ชิลส์ (Edward Shils) เห็นว่าประชาธิปไตยที่มั่นคงเรียกว่าประชาธิปไตยทางการเมือง หรือ political democracy ซึ่งหมายถึง ระบบการปกครอง โดยพลเรือน โดยผ่านสถาบันที่เป็นตัวแทนของประชาชนและประกันเสรีภาพของมหาชน² ในประชาธิปไตยที่มั่นคงนี้จะมีลักษณะ

1. ผู้ปกครองมีเสถียรภาพ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากสถาบันทางการเมืองที่เป็นตัวแทนของประชาชน และสถาบันเหล่านี้มีความต่อเนื่อง ผู้นำประเทศปกครอง อย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชนจำนวนมากเห็นว่าชอบธรรม
2. มีการยอมรับการคงอยู่และการปฏิบัติภารกิจของฝ่ายค้านอย่างกว้างขวาง
3. มีข้าราชการที่มีสมรรถภาพดี โดยปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติอันเป็นตัวแทนของประชาชน

¹Canton C. Rodee, Introduction to Political Science, (Kogakusha Co., Tokyo, 1967), p.95.

²Edward Shils, Political Development in the New States, 4th printing (The Hague : Mouton, 1968), pp.47-58; อ้างถึงใน วิสุทธิ์ โห้เห็น ประชาธิปไตยแนวความคิดและตัวแบบประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 37.

4. มีสถาบันสำรวจประชามติ (public opinion) อย่างกว้างขวางทั่วประเทศในทุกระดับชั้นของประชากร

5. มีความเป็นระเบียบในหมู่ประชาชน เนื่องจากมีความเห็นห้องต้องกันในหลักเกณฑ์พื้นฐานร่วมกันในสังคม

เซมัวร์ มาติน ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) กล่าวถึงประชาธิปไตย ดังนี้คือ ประชาธิปไตยในสังคมที่ซับซ้อนอาจนิยามได้ว่า เป็นระบบการเมืองที่ยอมให้มีโอกาสตามรัฐธรรมนูญอยู่เสมอที่จะเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ในการปกครอง โดยกลไกทางสังคมที่ยอมให้คนกลุ่มใหญ่ที่สุดในหมู่ประชากร สามารถใช้อิทธิพลต่อการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ โดยให้เลือกตั้งแข่งขันเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองได้ ทั้งนี้การจะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยมากน้อยแค่ไหนจำเป็นต้องดูเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ¹ คือ

1. สูตรทางการเมือง (political formula) หรือกลุ่มของความเชื่อที่กำหนดไว้ว่าสถาบันใดในสังคมนั้นชอบธรรม (legitimacy)
2. กลุ่มของผู้นำทางการเมืองที่กำลังดำรงตำแหน่งอยู่กลุ่มหนึ่ง
3. กลุ่มของผู้นำทางการเมืองอื่น ที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม หรือหลายกลุ่มที่พยายามเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมือง

นั่นคือ ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยตามคำนิยามข้างบนจะต้องมีหลักเกณฑ์แน่ชัดเกี่ยวกับกลไกทางการเมืองและสังคม มีการยอมรับให้ฝ่ายค้านที่สามารถต่อสู้แข่งขันกันตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง

วิลเลียม อีเบนส์ไตน์ (William Ebenstien) กล่าวว่า ประชาธิปไตยทางการเมืองเป็นระเบียบทางการเมืองที่ราษฎรที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว เลือกผู้แทนของตนได้อย่างเสรี

¹Seymour Martin Lipset, Political Man, (London : Mercury Books), p.45.

ในการเลือกตั้งที่กำหนดให้ มีการแข่งขันโดยสม่ำเสมอและในระบอบประชาธิปไตยนั้น จำต้องมีการรักษาไว้ซึ่งบรรยากาศที่ทำให้ สรีภาพทางการเมืองมีอยู่ได้ในหมู่ประชาชน และผู้ปกครองจำต้องมีความเห็นพ้องต้องกันในหลัก เกณฑ์พื้นฐานของประชาธิปไตย หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดก็คือ มีความต้องการและค่า เนิบการในระบอบประชาธิปไตยร่วมกัน เพราะถ้าหากไม่ต้องการประชาธิปไตยแล้วฝ่ายที่จะไปมีประชาธิปไตย นอกจากนั้นมีการยอมให้มีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคแข่งขันกันเข้ารับเลือกตั้ง และควรจะมีหลักการปกครอง และการปฏิบัติต่อกันโดยมีเหตุผล ให้ความสำคัญของบุคคล ถือว่ารัฐเป็นเครื่องมือของเอกชนในการเสริมทัอบกพร่องของประชาชน และการกระทำใด ๆ ต้องมีกฎหมายเป็นหลัก ถือเอาความสมัครใจเป็นที่ตั้ง เน้นประเด็นของวิธีการที่เป็นประชาธิปไตย การตกลงใจในกลุ่มไว้วิธีการปรึกษาหารือและถือเอาความยินยอมของกลุ่ม นอกจากนั้นก็มีหลักความเสมอภาคพื้นฐาน เช่น ความเสมอภาคในโอกาส เป็นต้น¹

ไลแมน ฮาวเออร์ ซาร์เจนท์ (Lyman Tower Sargent) มีความเห็นว่า หลัก เกณฑ์สำคัญของประชาธิปไตยมีดังนี้คือ²

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นหลัก เกณฑ์พื้นฐาน โดยมีหลักอยู่ว่าพลเมืองจำต้องมีส่วน เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการเมืองไม่ว่ามากก็น้อย ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม
2. การมีความเสมอภาคในอัตราหนึ่งในกลุ่มพลเมือง คือ จะต้องมีความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางกฎหมาย เสมอภาคในโอกาส เสมอภาคทางเศรษฐกิจ และเสมอภาคทางสังคม

¹William Ebenstein, Today's Issues, pp. 139-159, อ้างในวิสุทธี โพธิ์แท่น, ประชาธิปไตยแนวความคิดและตัวแบบประเทศไทยในอุดมคติ, หน้า 46.

²Lyman Tower Sargent, Contemporary Political Ideologies, Rev. ed., (Hoemwood, Illinois : The Dorsey Press, 1972), pp. 67-104.

3. การมีเสรีภาพในอัตราหนึ่ง'ในหมู่ประชาชน คือ จะต้องมเสรีภาพพื้นฐานเป็นต้นว่าในการออกเสียงลงคะแนน ในการพูด การพิมพ์ การโฆษณา เสรีภาพในการที่จะไม่ถูกผู้อื่นใช้อำนาจตามอำเภอใจต่อตน เสรีภาพทางศาสนาและในการประชุมชุมนุมกันเป็นต้น
4. การมีระบบตัวแทน กล่าวคือ จะต้องมี่ตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชนในการปกครองและบริหารประเทศ
5. มีระบบการเลือกตั้ง ซึ่งถือหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย

การศึกษา "ประชาธิปไตย" ในสายตาของนักวิชาการไทย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ "ประชาธิปไตย" ในทัศนะของนักวิชาการไทยนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายของ "ประชาธิปไตย" หลายท่านด้วยกัน ในที่จะขอกล่าวถึง

หินพันธ์ นาคะตะ ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย ดังนี้¹

1. การปกครองแบบประชาธิปไตยถือหลักว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอิสระสูงสุดในการปกครองประเทศ กล่าวคือ ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกกฎหมายโดยผ่านสภานิติบัญญัติ ใช้อำนาจบริหารโดยผ่านฝ่ายบริหาร และใช้อำนาจตุลาการโดยผ่านทางศาล ทั้งนี้การใช้อำนาจนั้นอาจกระทำโดยตรงหรือโดยอ้อม และจะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน การปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องยึดมั่นในความสำเร็จของบุคคล ในความเสมอภาคและเสรีภาพของมนุษย์ การยึดมั่นในความสำคัญและคุณค่าของบุคคลมากกว่าสิ่งอื่นใดนั้นทำให้การดำเนินการใด ๆ ก็ตามของรัฐจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลส่วนรวม

¹ หินพันธ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย บััจจัย ก่ออำนาจและการสร้างจิตใจ," ใน จิระ ญะนากรวีรชนเพื่อประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516, สถาบันสันติคดีการบริหารศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรการพิมพ์, 2517), หน้า 54-6.

ในเรื่องความเสมอภาคนั้นจะต้องให้ความเสมอภาคทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ จะต้องถือว่าคนเรามีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกัน จะต้องเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน ในทางเศรษฐกิจจะต้องกระจายความมั่งคั่งไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างเสมอหน้ากัน และก่อให้เกิดการมีโอกาสในทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน ส่วนความเสมอภาคในทางการเมืองนั้นจะต้องถือว่าคนเราทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายในการดำรงชีวิต การที่เสรีภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนในเรื่องเสรีภาพนั้นถือว่าทุกคนควรมีเสรีภาพในการเลือกเป้าหมายและวิธีการในการดำรงชีวิตของตน สิ่งนี้จะช่วยให้มนุษย์ใช้ความสามารถได้อย่างเต็มที่

2. การปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีวิธีการคือ มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งมีวิธีการควบคุมการใช้อำนาจของผู้นำเหล่านั้น ประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องของการกำหนดระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ใครมาซึ่งอำนาจตัดสินใจ เช่น การมีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง มีพรรคฝ่ายค้าน การปกครองโดยเสียงข้างมาก การคุ้มครองสิทธิของคนส่วนน้อย เป็นต้น

3. เป็นระบอบที่มีความมุ่งหมายในการปกครอง เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม

กระมล ทองธรรมชาติ ได้แยกพิจารณาประชาธิปไตยออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (an ideology) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปการปกครอง (a form of government) และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (a way of life)¹

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ โดยที่คัมภีร์ในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ความเท่าเทียมกันและความมีเสรีภาพ อุดมการณ์ประชาธิปไตยถือว่าในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกันย่อมมีความเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน เสรีภาพจึง

¹ กระมล ทองธรรมชาติ, การปกครองและประชาธิปไตยของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมกิจ, 2519), หน้า 270-306.

เกิดตามมา เพราะฉะนั้นเมื่อถือว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยหลักการแล้วก็จะต้องถือว่า มนุษย์ย่อมมีสิทธิที่จะพัฒนาและใช้ความสามารถของคนได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะ เป็นความสามารถในทางร่างกาย จิตใจ หรือในทางความคิดได้อย่างอิสระเสรีโดยเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ พื้นฐานของอุดมการณ์ประชาธิปไตยก็ยังสามารถพิจารณาได้ในแง่ดังต่อไปนี้

- 1.1 การมีศรัทธาในสติปัญญาของมนุษย์และ เชื่อในความสามารถของมนุษย์ ที่จะใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาตัดสินปัญหาความเป็นอยู่ของมนุษย์เอง
- 1.2 ความเชื่อในความสามารถและการมีเหตุผลของมนุษย์นำไปสู่การสนับสนุนเสรีภาพในรูปต่าง ๆ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการรวมเป็นสมาคม เสรีภาพในการนับถือศาสนา ฯลฯ
- 1.3 ความเชื่อในความเสมอภาคของบุคคลในสังคมที่ควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกันจากการปฏิบัติกิจการของรัฐ จากกฎหมายต่าง ๆ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

2. ประชาธิปไตยในฐานะเป็นรูปการปกครอง การปกครองรูปแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งเรียกว่าอำนาจอธิปไตย และเป็นผู้มีอำนาจตัดสินว่าจะให้ใครเป็นผู้ปกครองประเทศแทนตน ดังนั้นรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยจึงมีได้หลายรูปแบบที่จะหาให้ผู้ใช้ อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศแทนประชาชนนั้นให้อำนาจนั้นด้วยความรับผิดชอบ และอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาธิปไตยอยู่เสมอ ตัวอย่าง เช่น ระบบการปกครองโดยประธานาธิบดี ระบบการปกครองโดยรัฐสภาและระบบกึ่งประธานาธิบดีหรือระบบกึ่งรัฐสภา ซึ่งทั้ง 3 ระบบนี้มีวิธีการแบ่งหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ แยกต่าง กัน นอกจากนี้แต่ละระบบยังได้วางกฎเกณฑ์ในการให้อำนาจของสถาบันต่าง ๆ ไว้แตกต่างกันอีกด้วย

กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมือง คือ การจัดรูปการปกครองกำหนดความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันการเมือง บทบาท อำนาจและหน้าที่ของ

สถาบันทางการเมือง ตลอดถึงวิธีการที่ใช้ในการตัดสินใจหาข้อขัดแย้งในทางปฏิบัติตามแนวความคิดประชาธิปไตย

ดังนั้น รูปแบบการปกครองประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ขอมธรรมชาติในการใช้อำนาจการปกครองมาจากการให้ความยินยอมของประชาชน (government by consent) การมีรัฐบาลที่ประกอบด้วยตัวแทนของประชาชน (representative government) ซึ่งให้สิทธิทางการเมืองแก่ประชาชนโดยทั่วไป (universal suffrage) โดยผ่านการเลือกตั้งที่มีระยะเวลาจำกัด เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถทบทวนตรวจสอบการปฏิบัติงานของตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจให้ไปทำหน้าที่แทนได้ ส่วนวิธีการซึ่งใช้ในการตัดสินใจหาข้อพิพาทข้อขัดแย้งที่กลุ่มชนมีความเห็น หรือผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกันนั้นก็ใช้หลักของเสียงข้างมาก (majority rule) เป็นเกณฑ์ แต่สนับสนุนสิทธิของส่วนน้อยที่จะแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้อย่างเสรี และปกป้องคุ้มครองสิทธิของส่วนน้อย (minority right) ส่วนสถาบันทางการเมืองซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ พรรคการเมือง รัฐสภา ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ ที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างกัน ให้เป็นไปในลักษณะที่มีความเป็นอิสระในแต่ละสถาบันมากที่สุด และให้มีการถ่วงดุลย์อำนาจของกันและกัน

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ไกลก็ขึ้นอยู่กับอุดมคติของประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต (way of life) ของประชาชนในประเทศนั้น กล่าวคือ ระบอบการปกครองของประเทศก็คือภาพสะท้อนของวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศนั้นนั่นเอง ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศยอมรับและยึดเอาหลักแห่งความเท่าเทียมกันเป็นแนวในการดำเนินชีวิตและการต่อสู้เพื่อรักษาเสรีภาพ ตลอดจนให้ความสนใจในกิจการบ้านเมืองไม่มากก็น้อยอย่างสม่ำเสมอแล้ว การปกครองประเทศนั้นก็ย่อมจะเป็นประชาธิปไตยได้ ที่สำคัญก็คือจะต้องมีพรรคการเมืองที่คอยกระตุ้นให้ประชาชนส่วนใหญ่สนใจในกิจการบ้านเมือง และต่อ

¹Bode H. Boyde, Democracy as a way of life, (New York : 1950).

ผู้เพื่อรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของคนรวมทั้งมีกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เกิดขึ้นอย่างสมดุลกัน เช่น กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มกรรมกร กลุ่มชาวนา กลุ่มนักอุตสาหกรรม ต่างทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของตน โดยมีกลุ่มปัญญาชนและนักวิชาการเป็นผู้ที่คอยวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว และควบคุมกฎเกณฑ์ของสังคมไว้มิให้กลุ่มอิทธิพลใดละเมิดตามใจชอบ อาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์เป็นตัวจักรสำคัญที่จะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ "วิถีชีวิต" ของคนส่วนใหญ่ในประเทศให้สอดคล้องกับอุดมคติของประชาธิปไตย

วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยนั้น ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรณาญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอมไม่ใช้ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีกันติธรรม ถอดถอนฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น¹

นอกจากนี้วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องกับทัศนคติแกกประชาธิปไตย อันได้แก่ การมีศรัทธาเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ การเน้นอิสระเสรีของปัจเจกชน การไม่เชื่อหรือไว้วางใจอำนาจเด็ดขาด การที่คนในสังคมไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจหรือยอมทำตามคำสั่งการของผู้อื่น โดยไม่คิดใคร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง ความมีใจกว้างพร้อมที่จะรับความแตกต่างในทางความคิดเห็น อุดมการณ์ ตลอดจนความแตกต่างด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ ความเต็มใจที่จะยอมประนีประนอมก่อนแปรปรนและรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ ทัศนคติดังกล่าวจะช่วยรักษาระบอบการเมืองแกกประชาธิปไตยไว้ได้²

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมไทย คอลัมน์นิทัศน์การเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิไลบุ๊คส์, 2519), หน้า 22.

² Robert A. Dahl, Modern Political Analysis, (New Jersey : Princeton-Hall Inc., 1963), pp.91-92.

บุคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตย (democracy personality) ก็มีส่วนเกี่ยว
ข้องกับวิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยด้วย บุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยได้แก่

1. มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ไม่นิยมการยอมตามความคิดเห็นของผู้อื่น
วันเสียแต่ว่าถูกชักจูงให้คล้อยตามว่าความเห็นนั้นมีเหตุผลควรที่จะเชื่อถือ
2. เป็นคนที่ปรับหัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ง่าย
3. มีความรับผิดชอบผูกพันในสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป
4. ไม่มีอคติต่อผู้ที่มีความแตกต่างจากตน เช่น ศาสนาอื่น เชื้อชาติอื่น
5. คิดถึงบุคคลอื่นในฐานะที่คน ๆ นั้นเป็นหัวของเขาเองไม่เข้าไปจับประเภท
ให้เขา เช่น เป็นพวกหัวรุนแรงหรือพวกฝ่ายซ้ายโดยไม่มีเหตุผล
6. มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีศรัทธาและความหวังต่อชีวิต
7. ไม่ยอมถ่มหัวให้กับผู้ยิ่งใหญ่ง่าย ๆ แม้ว่าจะยอมรับอำนาจแต่อำนาจนั้นต้องมี
เหตุผลหรือมีความชอบธรรม

ดังนั้นเราสามารถจะสรุป "เกณฑ์" (criteria) ที่จะใช้ในการพิจารณาแบบ
การเมืองแบบประชาธิปไตยได้ดังนี้คือ¹

1. เป็นระบอบการเมืองที่ทันสมัย มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดในโครงสร้าง
(structure differentiation) ของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และแต่ละสถาบันก็
จะมีความเด่นชัดในการปฏิบัติหน้าที่ (functional distinctiveness) โดยองค์กร
ต่าง ๆ ของรัฐมีหน้าที่เฉพาะอย่าง
2. มีบูรณภาพแห่งชาติ (nation integrity) ประชาชนในชาติจะมีความ
ผูกพันเป็นหนึ่งอันเดียวกันในความเป็นชาติของตน

¹Fred R. Von de Mehden, Politics of the Developing Nations, (New Jersey : Princeton-Hall Inc., 1964), p.6.

²ชโยนันต์ สุมทวนิช, ประชาธิปไตย สังคมไทย คณะนิพนธ์กับการเมืองไทย,
หน้า 23.

3. ระดับขั้นตอนของขบวนการทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการเมือง ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ และได้มีการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จนถึงการจัดตั้งพรรคการเมือง

4. มีการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ (interest articulation) และการรวมกลุ่มทางการเมือง (interest aggregation) ผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันจะดำเนินการและถูกรวบรวมให้เป็นกลุ่มก้อน มีน้ำหนัก โดยกลุ่มสมาคมผลประโยชน์ต่าง ๆ และมีความเด่นชัดในการเรียกร้องผลประโยชน์

5. มีการแข่งขันทางการเมือง (political competition) ต้องยอมรับให้มีการแข่งขันกันโดยเสรีในทางความคิด และให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี

6. ต้องมีการยอมรับสภาพของฝ่ายข้างน้อยในระบบสังคม ต้องยอมรับให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือชนกลุ่มน้อยได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ให้ทุกคนแสดงความเป็นตัวของตัวเอง แม้ว่าผู้นั้นจะมีความคิดขัดแย้งกับเสียงข้างมากก็ตาม กล่าวคือเป็นการปกครองของคนส่วนมากแต่ตระหนักถึงสิทธิของคนส่วนน้อย (majority rule and minority right)

7. มีระบบการสื่อสารทางการเมือง ประชาชนส่วนมากมีความเกี่ยวข้องกับควมเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเพราะสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้จะต้องให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ในการที่จะวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ทางการเมืองได้อย่างอิสระ

นักศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย

เมื่อเราได้ทำความเข้าใจถึงหลักการของประชาธิปไตยแล้ว จึงไม่เป็นการยากที่จะพิจารณาถึงองค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย¹ ที่นิสิตนักศึกษาได้เข้าไปมีบทบาทดังต่อไปนี้

¹ หินพันธ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ," หน้า 54-56.

1. การพัฒนาารวมกฎหมาย

การพัฒนากฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญ จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ในการปกครองเกี่ยวกับแบ่งแยกอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ของสถาบันต่าง ๆ และเกี่ยวกับการป้องกันสิทธิขั้นมูลฐานของบุคคล รวมทั้งการประกันความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมายด้วย

2. การสร้างชาติ

การสร้างชาติ เป็นเรื่องของการมีความสามารถในการรักษาความสงบเรียบร้อย การสามารถระดมทรัพยากรมาเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และการมีความสามารถที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงกันระหว่างประเทศได้ ความสามารถนี้จะเกิดขึ้นได้โดยการปลูกฝังความรักชาติและหน้าที่พลเมือง การสร้างความเห็นชอบร่วมกันระหว่างผู้นำกับมวลชนในส่วนต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งการสร้างสถาบันต่าง ๆ ของรัฐเพื่อนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของชาติ

3. ความสามารถของรัฐบาล

รัฐบาลจะต้องมีความสามารถในการจัดระเบียบภายในสังคม ในการระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อส่วนรวมในการกระจายทรัพยากรไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมได้ และสนองตอบต่อความต้องการของสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาสถาบันทางการเมือง

จะต้องมีการพัฒนาสถาบันทางการเมืองให้มีความแตกต่างกันของหน่วยในระบบ (differentiation) และให้มี องค์การหรือสถาบันเพื่อให้สามารถรับความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวทางสังคมได้ มิฉะนั้นจะเกิดความเสื่อมทางการเมือง (political

decay) สถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ๆ เช่น รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล เทศบาล ราชการ การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายจะต้องได้รับการพัฒนาขึ้น

5. การพัฒนาทางการเมือง

ระบอบบริหารจะต้องเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นสถาบันที่นำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติให้บรรลุผล โดยวางตนเป็นกลางทางการเมือง แต่ก็ต้องไม่ให้ระบอบบริหารมีอำนาจมากเกินไปจนประชาชนควบคุมได้ยาก โดยจะต้องส่งเสริมระบบการปกครองตนเองและส่งเสริมให้มีกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง เพื่อถ่วงอำนาจของระบอบราชการ และจะต้องปลูกฝังให้ข้าราชการมีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประชาชน

6. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

จะต้องมีการพัฒนา เศรษฐกิจและมีการกระจายรายได้ที่ดี หากสังคมมีคนส่วนใหญ่ยากจนจะเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะไม่มีเวลาสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง

7. ความจริงทางสังคม

ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องอาศัยความจริงทางสังคมในด้าน การให้การศึกษา การขยายตัวของเมือง ความเจริญของสื่อสารมวลชน รวมทั้งการรวมกลุ่มผลประโยชน์เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจะต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่กันทำ เพื่อก่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะด้านและช่วยให้เกิดความ เป็นอิสระต่อกัน ทำให้อำนาจไม่ไปรวมอยู่ที่แห่งหนึ่งแห่งใด โดยเฉพาะ

8. การมีความเคลื่อนไหวทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตแบบเดิมของประชาชนส่วนใหญ่ เช่น ความเชื่อในพรหมลิขิต บุญบาปกรรมของผู้บาป และการไม่ชอบรวมกลุ่มไปสู่การดำรงชีวิตแบบมีเหตุผล และความสำนึกในสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของตน นอกจากนี้ประชาชนจะต้องมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น ออกเสียงเลือกตั้ง หย่าหยามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาของสังคม โดยศึกษาค้นคว้าความเคลื่อนไหวและเสนอแนะการแก้ไขปัญหาของสังคมให้แก่รัฐบาล

9. การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนไทย

ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนมาก หันที่เป็นฝ่ายปกครองและฝ่ายที่ถูกปกครองมีจิตใจเป็นประชาธิปไตยคือ¹

- 9.1 สนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
- 9.2 ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น
- 9.3 เคารพศึกษาประชาธิปไตย คือ การตัดสินใจหาด้วยเสียงข้างมาก และคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย
- 9.4 สนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
- 9.5 สำนึกในหน้าที่พลเมืองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 9.6 มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของทางราชการ
- 9.7 ต้องรู้จักวิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของทางราชการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58-61.

9.8 ต้องไม่มีจิตใจแบบเผด็จการ คือ มองความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ การขมวาทที่อำนาจเด็ดขาด การล่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ การนิยามเจ้าขุนมูลนาย การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพ

กล่าวโดยสรุป บทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาเท่าที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. บทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษานั้น นิสิตนักศึกษาทำไปด้วยใจบริสุทธิ์เพื่อรักษาสิทธิและคอยควบคุมมิให้ฝ่ายผู้มีอำนาจใช้อำนาจในการวิตรอนสิทธิของกลุ่มชนหรือส่วนรวม รวมทั้งการคัดค้านการตัดสินใจและนโยบายของรัฐที่อาจผิดพลาดและเกิดผลร้ายแก่ประเทศชาติ การที่นิสิตนักศึกษาได้ดำเนินบทบาทเพื่อส่งเสริมและพิทักษ์ความเป็นประชาธิปไตยก็เท่ากับเป็นการเกื้อกูลการพัฒนาการเมืองไปสู่ระบบการเมืองแบบทันสมัย

2. การที่นิสิตนักศึกษาได้ร่วมกันจัดตั้งขบวนการร่วมกันได้เป็นเครื่องกระตุ้นให้กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตระหนักถึงการรวมกันเป็นสมาคมผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการรวมกันของบุคคลที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ในการเรียกร้องและพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มร่วมกัน จะได้รับการตระหนักถึงความสำคัญมากกว่าการที่บุคคลเดี่ยวหรือกลุ่มบุคคลเล็ก ๆ ต่างเรียกร้องและพิทักษ์ผลประโยชน์ จึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศที่มีผลประโยชน์สอดคล้องต้องกันรวมตัวกันเพื่อจะมีปากเสียงเรื่องผลประโยชน์ (interest aggregation & articulation) และทำให้ประชาชนส่วนใหญ่สนใจกับระบบการเมือง ดังนั้นบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาจะช่วยส่งเสริมแนวคิดของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย

3. ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเป็นไปของระบบการเมืองในประเทศ ประชาชนโดยทั่วไปมักมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาการเมืองน้อย ดังนั้นการที่นิสิตนักศึกษาได้แสดงบทบาทและกิจกรรมทางการเมือง เช่น การจัดอภิปรายปัญหาทางการเมือง การให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เป็นต้น เป็นการเสนอปัญหาความถูกต้องความคิดให้แก่ประชาชน เพื่อวินิจฉัย

ช่วยในการตัดสินใจทางการเมือง เช่น ในการออกเสียงเลือกตั้งหรือการแสดงความคิดเห็นคัดค้านหรือเห็นชอบกับนโยบายหรือการกระทำของรัฐบาล

4. การสร้างผู้นำทางการเมือง (political elite) ผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่มักจะเคยผ่านชีวิตนักศึกษามาก่อนแล้วทั้งสิ้น การเป็นนักศึกษาจะช่วยทำให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ถ้าผู้นำในสมัยที่เป็นนักศึกษาไม่มีความสนใจที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ต่อไปเมื่อเขาได้เป็นผู้นำทางการเมืองก็จะขาดความเข้าใจปัญหาทางการเมืองและขาดความสำนึกทางการเมือง ดังนั้นการเป็นนักศึกษาที่เฝ้ามองความรู้ ให้ความสนใจปัญหาความเป็นไปของบ้านเมืองจะช่วยส่งเสริมให้เขาเป็นผู้นำที่ดีต่อไปในอนาคต ขบวนการนักศึกษาจึงเป็นองค์กรที่หาหน้าที่ยุบธรรมกลมาให้เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ทำเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม สนใจที่จะช่วยกันแก้ไข้ปัญหาของสังคมอย่างจริงจัง ซึ่งจะช่วยให้สร้างให้เขาเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีต่อไป.

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย